

sadržaj

Tema broja: Građenje mira - je li sada vrijeme?

- 03 **Uvodnik**
Jeļena-Gordana Zloić, Adam Curle, Katarina Kruhonja, Traude Rebman:
- 04 **Desetogodišnjica Centra za mir, nenasilje i ljudska prava - Osijek**
Ranka Jindra:
- 08 **Program "Izgradnja mira i zajednice" - godinu dana nakon prestanka rada mirovnih timova**
Marina Škrabalo:
- 13 **O istraživanju: "Društveni utjecaj lokalnih projekata izgradnje mira u post-jugoslavenskim zemljama"**
Clive R. Fowle:
- 15 **Dodir nade**
Martin Čorluka:
- 17 **Zar je važno koje je boje mir**
Kreativni tim:
- 18 **Školstvo i odgoj za mir: slika društvenih odnosa**
Lester M. Salamon:
- 20 **Globalna perspektiva Trećeg sektora - drugi dio**
Christoph Veith:
- 25 **Izrael i Palestina**
Tamara Šterk:
- 27 **Prikaz knjige: "S evaluacijom na TI!"**
- 29 **Crtice**
Krunoslav Sukić:
- 34 **Kako smo počeli....**
- 35 **Zahvala**

KULTURA MIRA

Časopis
Centra za mir, nenasilje i
ljudska prava, Osijek

ISSN 1332-7240

Kultura mira je časopis Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka. Svi tekstovi koje objavljuje Kultura mira mogu se slobodno prenositi.

IZDAVAČ

Centar za mir, nenasilje
i ljudska prava – Osijek

Županijska 7

HR – 31000 Osijek
tel/fax: +385 31 206 886
+385 31 206 889

Ured za ljudska prava
+385 31 206 887

e-mail

czmos@zimir.net

web

www.centar-za-mir.hr

**glavna i odgovorna
urednica**
KATARINA KRUHONJA

**zamjenica glavne
urednice**
JELENA-GORDANA ZLOIĆ

uredništvo

Ranka Jindra (Mirovni timovi)
Jelena Maras (Žene i kultura mira)
Biserka Milošević (Ljudska prava)
Milan Ivanović (Civilno društvo)
Sonja Stanić (Program slušanja)
Dubravka Božić-Bogović (Edukacija)

lektura i redaktura
Krunoslav Sukić

oblikovanje
Davorin Palijan Kaleidoskop

tisak
Grafika

naklada
1 000

Katarina Kruhonja

Je li sada vrijeme ?....

Povodom 10 godina rada Centra za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek

Uz temu broja : Građenje mira - je li sada vrijeme?...

Kada je u ožujku 1992. godine u "Glasu Slavonije" izišao članak povodom osnivanja Centra za mir, nenasilje i ljudska prava (pod naslovom "Pravo na različitost") sam je naziv organizacije provocirao retoričko, ali i stvarno teško, pitanje: "Je li sada vrijeme za to?" Neki meni dragi i jako važni prijatelji i prijateljice su trebali vremenski odmak od rata da bi o tome, i da bi sa mnom, uopće mogli razgovarati.

Odbaciti nasilje i tragati za njegovim alternativama činilo se, usred rata, da dolazi ne samo iz druge kulture nego s druge planete na kojoj nama, zasigurno, opstanka nema. Sve je teže bilo odupirati se argumentima o nuždi primjene nasilja (nasilje podrazumijeva razornu, uništavajuću upotrebu/li prijatnju sile) kako bismo preživjeli i kako bismo si osigurali trajni mir. Sve je opasnije bilo suprotstavljati se takvoj logici.

Za okupljene oko ideje osnivanja Centra za mir u tim vremenima preokret je nastao "kolumbovskim" okretanjem pitanja "je li vrijeme" u pitanje "kako". "Kako" nas je izbavljao iz opasnosti jalove debate i nemoći, otvorao vrata duhu da istražuje kakav život i društvo želimo; koje su glavne prepreke takvom životu i, najvažnije: što kao pojedinci/ke možemo učiniti da se priželjkivani život i društvo počnu ostvarivati. Pri tome smo počeli, ponekad neočekivano, susretati i druge koji su si postavili isto pitanje, nadahnjivali se svojim vizijama i odgovorima, povezivali se ...

Uvjerili smo se da je moguće i usred rata odlučivati se za uvažavanje života i dostojanstva svakog ljudskog bića, za prestanak rata i dogovorno rješavanje sukoba, moguće je pomagati potrebitima, truditi se sačuvati stav i praksu da princip slobode i pravde vrijedi i za drugog a ne samo za mene, nas... Štoviše, da rat ne otklanja odgovornost ukoliko se tako ne postupa, upravo obrnuto. Kao što i u mirnodopsko i u ratno vrijeme policija i vojska imaju mandat upotrebiti, a ne zloupotrebiti silu, tako je demokratsko političko vodstvo u ratu odgovorno za očuvanje osnovnih ljudskih prava, a civilu nije dozvoljeno kršiti ih. Temelji su to koje nužno treba sačuvati kao oslonce na kojima će se graditi održivi mir.

Održivi mir - pojam koji je ujedno i odgovor na pitanje koje mi danas, deset godina iza rata, ljudi najčešće postavljaju: "Što radite sada kada više nema rata? Nije li prošlo vrijeme za mirovni rad!?"

Nije! Ima se što činiti i potrebno je činiti! Naime, "održivi mir" prije svega znači mir koji se ne održava vanjskom prisilom nego od strane onih na koje se konkretna društvena stvarnost odnosi, koji ju žive - suradnjom ljudi preko granica razlika - državnih, rasnih i etničkih, ekonomskih, obrazovnih, rodnih.... Jasno je da se pri tome na mir ne misli kao na puku odsutnost rata. Štoviše, smatramo ga sadržajnijim, širim i zahtjevnijim od puke uspostave višestranačke demokracije nakon prvih demokratskih izbora. Definiramo ga kao:

- a) zajedničku sigurnost, sigurnost koja ovisi o međusobnim odnosima suradnje, a ne o visini ograda i snazi oružja kojim se osiguravamo;
- b) kao dobar život za sve, uključujući buduće generacije, kao razvoj po mjeri ljudskog dostojanstva i očuvanja prirode.

Dakle, pomažemo graditi i jačati strategije, norme, strukture, znanja i vještine za upravljanje sukobima, za uklanjanje nepravdi bez upotrebe nasilja, za nošenje sa posljedicama sukoba iz prošlosti; aktualnima i onima koje se, kao primjerice zagađivanje okoliša, tiču budućih generacija. Pomažemo graditi svijest kod pojedinaca, skupina i institucija da imaju unutarnje kapacitete za djelovanje na takav način. Pomažemo iznaći osnove temeljnog povjerenja između ljudi, skupina i institucija pravne države.

Taj posao, u stvari intervencija, je zapravo trajni tip djelovanja ali različit u različitim okolnostima. Boutros-Ghali je 1994. godine taj kompleksan proces prvi puta definirao kao "peacebuilding" ili građenje mira. "Građenje mira je briga svih zemalja na bilo kojem stupnju razvoja. Zemljama poniklim iz sukoba, građenje mira nudi priliku za uspostavu novih društvenih, političkih i pravnih institucija koje mogu pokrenuti razvoj. Zemlje u tranziciji mogu koristiti gradnju mira kao priliku da nacionalni sistem povedu u smjeru održivog razvoja. Bogate i moćne zemlje trebaju ubrzati djelomičnu demobilizaciju i preustroj obrane. Odluke donesene u svakom od tih stadija mogu imati neizmjeran utjecaj i na smjer razvoja pojedinačnih društava (zemalja) kao i na razvoj međunarodne zajednice."

Pojam je tisućljećima poznat i ne gubi svoju aktualnost: željeti "shalom" (mir) i raditi na njemu.

Desetogodišnjica Centra za mir, nenasilje i ljudska prava - Osijek

"Mnogi su rekli: 'Koji su to maturanti?'
Ja bih rekao 10-godišnjica najteže mature..."

Petar Gazibara

Centar za mir - Osijek je u svibnju, ove godine, svečano obilježio 10 godina djelovanja. Prostorije u Županijskoj 7 ispunili brojni članovi, prijatelji i suradnici. Primili smo brojne brzojave i pisma podrške za daljnji rad. Sjetili smo se onih koji više nisu s nama, zahvalili svima koji su tu sve ove godine. Što je ostalo živo u mom sjećanju nekoliko mjeseci kasnije? Pred očima mi je fotografija iz '93. Derutni ured u Bösendorferovoj prepun ljudi s radnim materijalima na koljenima. Oči širom otvorene. Smiješne frizure i modeli cipela. Na fotografiji je i Christoph Ziemmer koji sada radi u Sarajevu. Dok smo preslagivali fotografije za izložbu, čula sam kako je znao nadahnuto govoriti, ponekad zasvirati flautu, rasplakati sve oko sebe...

Fotografija s jedne od prvih radionica u dvorištu "Bezike".

Konačno izložene "Maturske fotografije"

Nasmijana lica, možda prvi put iskreno i od srca, od početka rata. Moć radioničkog pristupa učenju...

Fotografije radene za knjigu "Znak nade", u maniri maturalnih fotografija za izloge. Toga smo ih dana, u svibnju, po prvi put stavili u izlog, predstavili svima koji su došli. Koliko je "gradiva" svladala ta generacija "maturanata" proteklih godina?

U Centru sam tri godine. Neka od lica s fotografija iz '93 još su uvijek u Centru ili oko njega. Pitam se, što čovjeka motivira na građenje mira u sveopćem ludilu rata? Što ga tolike godine nadahnjuje i daje mu hrabrosti uopće govoriti o miru, pomirenju, praštanju, pravima jednakim za sve? Kad se i umori li se čovjek uopće od mira?

'92-'93, u vrijeme nastanka Centra, nisam znala što znači pojam civilnog društva. Vladajućima su bila puna usta demokracije, a oko nas je bjesnio rat. Nisam čula za nenasilje, transformaciju sukoba ili aktivno slušanje do 1999. godine, dok

Ured u Gundulićevoj - detalj s jednog od redovnih sastanaka ponedjeljkom.

nisam došla u Osijek i po prvi put se osjetila članicom Centra za mir. Pređa mnom se tada otvorio čitav jedan novi, neistraženi svijet. Svijet u kojemu je moguće drukčije i u kojemu svaki pojedinac može dati značajan doprinos izgradnji svijeta u kojemu živi.

Ne mogu objektivno procijeniti koliko je hrabrosti trebalo prije 10 godina u Osijeku javno zagovarati poštovanje ljudskih prava, pomirenje ili prestanak nasilja. Teško mogu razumjeti volju, koja je morala postojati, kako bi se suprotstavilo sveprisutnom strahu, govoru mržnje, nemoći, ili nataloženom bijesu. Ono što pouzdano znam je kako, i nakon 10 godina, postoji potreba i svrha i dalje javno zagovarati, progovarati i raditi na istim temama.

J. G. Zloić

Krug je svake godine sve širi - detalj s proslave desetgodišnjice...

Adam Curle o globalnom nasilju i građenju mira - uz obljetnicu Centra za mir

Adam Curle, profesor psihologije, član američke i britanske Akademije znanosti, utemeljitelj Mirovnih studija na bradfordskom sveučilištu, kveker, medijator u visokoj diplomaciji, bio je jedan od prvih međunarodnih mirovnih radnika koji je posjetio inicijativnu grupu Centra za mir u

Dvorište u kojemu smo održavali sastanke, družili se, plesali...

Osijeku, u svibnju 1992. Razvilo se zajedništvo, prijateljstvo, povezanost. Razmjena s njim bitno je utjecala na oblikovanje vizije i misije Centra za mir. I njemu je, kaže, ona bila važna na poseban način. Još uvijek piše i objavljuje, ali ne putuje. Margareta Ingelstam i ja smo provele dva mirna, dirljiva dana u njegovu domu. On je sada slabije fizičke kondicije ali, kao i uvijek, otvoreno emotivan i sućutan, briljantna uma, sklon šalama. Veče prije odlaska govorili smo o globalnom nasilju i građenju mira. Složio se da taj razgovor objavimo u "Kulturi mira", kao njegov prilog našoj obljetnici.

"Tzv. zapadnjačka ekonomija svake minute proizvodi nasilje. Zapadnjački način gledanja, što je dobro a što loše, je doveo do ove situacije. Teško je sada predvidjeti kako odgovoriti na

porast globalnog nasilja. Valjda bi trebale tisuće i tisuće "Centara za mir" kakav je u Osijeku. Pod tim mislim na to, kako uspijevate kreirati situaciju koja ohrabruje, motivira i osnažuje ljude da grade miroljubivije odnose. Graditi mir je vrlo jednostavna računica: popravljati odnose tako da prave više dobrog nego li štete - bilo da se radi na emotivnom, psihološkom, ekonomskom ili političkom planu. Na razini manjih grupa, obitelji, susjedstva, lokalne zajednice takav je rad učinkovitiji, prvenstveno zato što je interpersonalan. Na visokoj političkoj i međunarodnoj razini proces je manje personalan, a političke vođe imaju svoje ciljeve (npr, teritorij, trgovinu) koji ne odgovaraju nužno stvarnim potrebama i željama ljudi, što sve bitno otežava. Bez obzira na to, kada se radi na miru i na tim razinama uvijek treba prići svakom, pa i najvišem dužnosniku, kao osobi. Tako sam, kao mnogi, radio i na poslijeratnoj obnovi odnosa s Njemačkom i građenju miroljubive Evrope, na mnogim sukobima u Africi... Eto, mislim da takvih "Centara" treba što više, i da takav odgovor na globalno nasilje, ako također postane globalan, po mom sudu, ima potencijal preusmjeriti proces prema dobrom..."

Dirk Heinrich (desno) - prvi donator Programa promocije i zaštite ljudskih prava, koji je demonstrativno napustio Njemačku kada je Hitler započeo II. svjetski rat

Margareta Ingelstam inspiracija i podrška - uz obljetnicu Centra za mir - Osijek

Adam Curle i Margareta Ingelstam na ručku u osječkom Studentskom centru u vrijeme Dana kulture mira 1995. godine

Susret s Margaretom me je ponovno zadivio i ohrabrio. To je ona žena, koja ustrajno, godinama, radi na oživotvorenju vizije Globalnog mirovnog servisa. Prvi korak bio je dobiti podršku Svjetskog saveza crkava za kreiranje programa treninga za mirovne radnike: Osnaživanje za mirovnu službu. Po tom smo programu, uz njenu podršku, proveli trening i rad mirovnih timova na poslijeratnoj izgradnji mira u istočnoj Hrvatskoj. Istovremeno, Margareta je bila pokretač međunarodnog ekumenskog projekta nadgledanja izbora i sprječavanja nasilja, za vrijeme nenasilnog ukidanja apartheida u Južnoafričkoj republici. U tom je projektu 450 osoba iz cijelog svijeta, kroz kritična tri mjeseca, svojim prisustvom sprječavalo izbijanje nasilja. Kada je čula za apel jeruzalemskog patrijarha o potrebi zaštite ljudi u Palestini, Margareta ponovno pokreće međunarodnu ekumensku solidarnu podršku. Već je petnaestak međunarodnih volontera obučeno i imenovano u Palestini u program zaštite/pratnje. Mnoge druge inicijative se priključuju projektu.

Ohrabrio me njeno uvjerenje, da i mi imamo što doprinijeti i izvan granica naše regije, njen poziv da sudjelujemo u tom projektu, te da budemo suorganizatori seminara o nenasilju u Jeruzalemu. Nadam se da hoćemo.

**Dosadašnji
predsjednici/ce
Centra za mir -
Osijek:
Spasenija Moro
Bojan Lalić
Katarina Kruhonja**

Proslava, zahvala i obnova posvećenosti misiji

Traude Rebmann,
trenerica iz područja upravljanja sukobom i medijacije koja je na poziv Centra za mir u ožujku 1992. godine održala prvi trening za skupinu psihologa i socijalnih radnika angažiranih na prihvatu prognanika, o svojim utiscima s obilježavanja 10 godina Centra za mir.

Možda se sjećate razloga moje posjete Osijeku u ožujku 1992. Sada ću vas obavijestiti svom iskustvu tamo deset godina poslije. Pozvana sam na proslavu desete obljetnice Centra za mir. Obećala sam napisati nešto o svojim dojmovima. Taj događaj opisujem kao "Festivala proslave, zahvale i obnove posvećenosti misiji".

Moj dolazak je bio gotovo nostalgičan. Dvoje prijatelja - koji su me sačekali na stanici 10 godina ranije - su opet bili tamo. Bilo je tako dobro ponovo vidjeti Katarinu i Krunu. - Ali ovaj put sam sišla s vlaka koji je bio prepun ljudi. I stigla sam na stanicu koja više nije bila djelomično uništena.

Dok su 10 godina ranije ulice bile gotovo puste - sada je bilo života u izobilju - automobili i buka svuda. Većina kuća je bila popravljena a mnoge su bile lijepo i raznobojno renovirane.

Trgovine su imale mnogo toga za prodati (no ipak sam bila prekratko tamo da bih saznala imaju li ljudi dovoljno sredstava za kupovinu), most preko Drave je, naravno, sada opet bio pristupačan svima, a tlo s druge strane je opet dio Hrvatske. Tako su se mnogi ljudi, koji su prije 10 godina bili izbjeglice u Osijeku, vratili u svoja mjesta - ipak, sigurna sam da su mnogi odlučili stvoriti svoj dom u drugim dijelovima svijeta.

Sada se čak nalaze i dva McDonald'sa u Osijeku - jedna nasuprot same Gradske vijećnice i pokraj poznatog Kazališta - sagrađenog početkom 20. stoljeća.

Pokraj McDonald'sa se nalazi ured Centra za mir. To je prostrano mjesto - na trećem katu zgrade koja pripada Gradu.

Ljudima iz Centra je trebalo dugo, a nije uvijek bilo lako, da dođu

Böesendorfova '93

tu gdje su sada. - Koristili su različita mjesta kao urede i mjesta za sastanke tijekom ovih 10 godina.

Međutim, vizija, nada, posvećenost, izdržljivost i naporan rad te pomoć iz Hrvatske i inozemstva omogućili su tijekom rata i poslije ovakvom projektu da počne s radom i nastavi dalje.

Nastavak nikada nije bio nešto statično već živo i kreativno - pojavile su se nove grane, uspostavljeni kontakti preko "linija razdvajanja" i dijelilo se iskustvo.

Po mom mišljenju bilo je i više nego u redu da se obilježavanje "skromnog" ali svakako vrlo odlučnog početka pretvorila u stvarni i svakako zasluženi festival čestitki/čestitanja.

Kretao se od čestitka do zahvala pa do ponovnog ohrabivanja i obnove posvećenosti.

Nažalost, nije moglo doći mnogo ljudi izvan Hrvatske. Međutim bila su dva gosta iz Srbije - začetnici mirovnih grupa tamo - i ja.

Osobno, bila sam vrlo sretna što mogu biti s ljudima tom prilikom - i nekako - unatoč činjenici da su nam oni koji nisu mogli doći jako nedostajali, mislim da je upravo tako trebalo i biti.

Moj dolazak je bio gotovo nostalgičan. Dvoje prijatelja - koji su me sačekali na stanici 10 godina ranije - su opet bili tamo. Ali ovaj put sam sišla s vlaka koji je bio prepun ljudi. I stigla sam na stanicu koja više nije bila djelomično uništena.

Kada smo se susreli u krugu pred kraj okupljanja - opet je to bilo i vrijeme refleksija i zahvala - pa čak i suza - i vrijeme kada su doslovno učinjeni koraci prema novom desetljeću.

Kada smo se susreli u krugu pred kraj okupljanja - opet je to bilo i vrijeme refleksija i zahvala - pa čak i suza - i vrijeme kada su doslovno učinjeni koraci prema novom desetljeću.

Svakodnevni radnici koji su se borili da uzdignu Centar su stoga bili u centru/središtu svega - i imali su dovoljno vremena za međusobne susrete.

Uspinjanje uz nekoliko zadnjih stuba nije bilo brzo zbog obilja fotografija (zahvaljujući Petru) prijašnjih aktivnosti koje je trebalo pogledati, i zatim velika prostorija za sastanke - u kojoj su se svi okupili (nekoliko dana kasnije sam saznala da ta velika soba ne služi samo za velika događanja već da je to vrlo radna multi-namjenska prostorija za svakodnevne aktivnosti) - je bila dobro pripremljena.

(Nekoliko sam puta pokušala prebrojati sve kompjutere u uredu - ali bez uspjeha - najmanje ih je 14).

Službena je proslava održana u subotu, 18. svibnja - nekoliko govora, čitanje pisama sa čestitkama od institucija i osobnih prijatelja, 10 godina napornog rada, poteškoća i timskog rada, započinjanja novih projekata i zatvaranja nekih zbog nedostatka novca - ili zbog toga što više nisu bili potrebni - prošli su pred našim očima poput bljeska.

Djelić svega što smo napisali i otisnuli u proteklih 10 godina.

Program "Izgradnja mira i zajednice"

godinu dana nakon prestanka rada
mirovnih timova

Jedna od važnih strateških odluka Centra za mir-Osijek za naredno trogodišnje razdoblje je: Bez obzira na teškoće u financiranju ostati, na bilo koji način, prisutan u ratom pogođenim multi-etničkim zajednicama kako bi se podržao proces izgradnje trajnog mira kroz razvoj zajednica. Važni projekti koji su dio te strategije su "Volonteri u izgradnji zajednice" (glavni donatori su: EED, Prezbitarijanska crkva, Westminster fondacija), "Izgradnja mira i zajednice općine Okučani" (donatori i partneri: "Mercy Corps" tj. USAID); "Osnaživanje žena za izgradnju mira i zajednice" i "Volonteri medijatori u zajednici" ("Westminster fondacija") te "Dijalogom u budućnost Belog Manastira" ("Zaklada Friedrich Naumann"), "Iz perspektive mog malog Berka" (Svjetski savez crkava - EWVSF).

"Volonteri u izgradnji mira i zajednice"

Projekt "Volonteri u izgradnji mira i zajednice" ima za cilj osigurati održivost i mještanima predati procese započete od strane mirovnih timova u ranoj fazi mirne integracije u 10 ratom zahvaćenih i podijeljenih multi-etničkih zajednica (Belom Manastiru, Tenji, Dalju, Vukovaru, Okučanima, Berku, Latinovcu, Novom Selu, Kolibama i Zborištu). Glavni nositelji prve faze - mreža mirovnih timova - imala je za cilj prevenciju nasilja, potporu povratku i otvaranje komunikacije između dvije ratom podijeljene populacije. U sadašnjoj se fazi proces izgradnje zajednice i održivog mira prenosi na lokalne volontere - mještane okupljene oko mirovnih timova. Pri tom se koristi i iskustvo u educiranju i motiviranju volontera koji u Centru za mir djeluju i kroz druge programe.

Projekt "Volonteri u izgradnji mira i zajednice" ima za cilj osigurati održivost i mještanima predati procese započete od strane mirovnih timova u ranoj fazi mirne integracije u 10 ratom zahvaćenih i podijeljenih multi-etničkih zajednica.

Glavne aktivnosti su obuka volontera i mentoriranje* praktičnih projekata u zajednici baziranih na istraživanju potreba i široj participaciji članova zajednice i lokalnih vlasti.

Kroz ove aktivnosti želi se postići osnaživanje i motivacija volontera članova zajednice za samoorganizirani međuetnički

zajednički rad na izgradnji mira i obnovi zajednice, ojačati društvenu koheziju i zadovoljstvo kvalitetom života u zajednici - a time i poboljšati uvjete za povratak, ostanak i razvoj. Dvogodišnje iskustvo ovog projekta, uključujući obuku i

Dogovaranje i odlučivanje u svakoj zajednici teče prema specifičnostima svake pojedine zajednice. Tu se susreću problemi na kojima treba dalje učiti - primjenjivati i usavršivati dobivena znanja i vještine, graditi tim i koračati zajedno - od vizije do akcije, a od akcije do nove vizije itd. A to nije lako..

mentorstvo oko 120 volontera te procjenu učinkovitosti primijenjenih metoda i pristupa, biti će doprinos razvoju metodologija i strategija izgradnje mira te promociji volonterskog rada. Također, biti će osnovica za oblikovanje specifičnog programa, praktikuma i trenerskog tima.

U svim je zajednicama projekt predstavljen lokalnoj upravi, predstavnicima crkvenih vlasti, nevladinim udrugama, zajednicama povratnika, osnovnim i srednjim školama, raznim kulturno - umjetničkim društvima i mještanima.

Do sada se je u projekt uključilo 107 volontera iz Latinovca, Berka, Vukovara, Tenje, Dalja, Novog Sela, Koliba, Zborišta - prošli su obuku te započeli aktivnosti u zajednicama.

Postignuti rezultati kod različitih osoba i zajednica na različitim razinama su sljedeći:

- osnaživanje sudionika za međuetničku komunikaciju i

* Mentoriranje je specifično učenje, često individualno, od strane iskusnih stručnjaka, koji je upoznat s procesom posla ili neke organizacije. Ključ mentoriranja je odnos izgrađen na povjerenju i dvosmjernoj komunikaciji.

Volontiranje se može definirati kao aktivnost koja se poduzima po slobodnoj volji, korisna je drugima i osobi koja se njome bavi, a nije prvenstveno motivirana financijskim postignućem. (Prema "Biti volonter/volonterka?", SMART, Zagreb, 2001. g.)

Završna radionica Latinovac, grupa Berak - Vukovar - Latinovac

suradnju;

- osnaživanje sudionika za individualni angažman u svojim zajednicama i u javnosti;
- početno organiziranje volontera u lokalni tim;
- zajednička provedba projekta u zajednici;
- suradnja s lokalnom samoupravom (u jednoj je zajednici ostvarena suradnja između volontera, mještana i lokalne uprave oko vizije poželjnog budućeg razvoja zajednice na kojem žele raditi.);
- u nekim zajednicama volonteri žele formirati Centar za mir.
- također, postupno se uspostavlja povezanost između volontera iz različitih lokacija - važan element samopodrške koja je nužna i važna za održivost projekta.

U svim zajednicama volonteri su, na osnovu novostečenih vještina, uz mentore prošli proces odabira aktivnosti za izgradnju zajednice i okupili oko sebe nove volontere i predstavnike lokalne uprave.

"Drukčije slušam.. navikao sam na ovaj "čarobni krug" - nedostajat će mi.. vjerujem da ćemo širiti naučeno..osjećam se ponosno jer osjećam da radim nešto za dobrobit svoje zajednice i svih nas.. ovakvi skupovi liječe..."

Najveće poteškoće na koje smo nailazili su vezane uz okupljanje i odabir volontera u zajednicama u kojima je vrijeme između odlaska mirovnih timova i početka projekta duže. Naime, mještani imaju problema kad čuju riječ "volonter", jer taj pojam vežu uz stabilnije i bogatije zajednice nego je naša. Stoga je projektni tim morao održati niz tribina i individualnih razgovora kako bi promovirao ideju volonterizma i pomogao osvijestiti što bi to trebalo značiti za razvoj

zajednice. Bilo je odustajanja potencijalnih volontera radi otpora prema međuetničkoj suradnji, a dogodio se i pad motiviranosti u timu volontera zbog odnosa članova u fazi praktičnog rada u zajednici.

Suradnja s lokalnim upravama ide bolje nego se je to očekivalo.

Projektni tim iz Osijeka (Ranka Jindra, Igor Đorđević, Angel Čabarkapa) potpomognut je sa Michelle Kurtz, konzultanticom za metodu participatornog istraživanja te podrškom iz Mirovnih studija iz Zagreba - trenerskim timom Anom i Ottom Raffai i istraživačicom Marinom Škrabalo. Na pripremi i organiziranju projekta u Posavini rade Biljana

Ljubović i Zdravka Matej iz Slavenskog Broda. Volonterka koja već iz razdoblja mirovnih timova radi u Berku, Dragica Aleksa, od velike je pomoći i ovom projektu.

Pregovori s lokalnom upravom bili su vrlo uspješni - općina će poduprijeti INTERNET klub za mlade, preuzimajući troškove telefona.

Pri upravljanju projektom najviše se truda ulaže u postavljanje sistema monitoringa koji će moći pratiti **ciljeve ili vrijednosti** projekta koje su sažete u slijedećim riječima: izgradnja mira, osnaživanje, sudjelovanje/participacija, nenasilje i održivost. Njih nazivamo procesnim vrijednostima.

Evaluacija sadržaja i metodologije obuke ukazuje da su postignuti postavljeni ciljevi. Svi sudionici se osjećaju osnaženi na individualnom planu i spremni su za rad u zajednici. Podignuta im je volja za volonterskim radom u zajednici. Svladali su osnovne planirane i potrebne vještine. Posebno su se pomaci dogodili u:

- samoafirmiranju
- svijesti da svatko ima pravo na svoje osjećaje
- razumijevanju i dopuštanju različitosti
- usvojene su vještine aktivnog slušanja
- sudionici su osnaženi za komunikaciju i pregovaranje s lokalnom upravom;

Shvatili su da im je još potrebno razvijati vještine nenasilne komunikacije kroz mentorstva u konkretnim životnim situacijama. Treba im, također, vježba za bolju primjenu usvojenih vještina u radu u zajednicama. Čini se da je za očuvanje dinamike grupe i motivacije bolje trening raditi u

kraćem vremenskom razdoblju i već u ranijoj fazi ga povezati s praktičnim radom u zajednici.

Rad u zajednicama odvija se kroz projekt slušanja, mentoriranje rada volontera u zajednicama, te konkretne projekte u zajednicama.

Projektom slušanja volonteri upoznaju lokalne zajednice s projektom, istražuju potrebe mještana i istovremeno ih motiviraju za sudjelovanje u konkretnim projektima.

Nakon obuke, treneri preuzimaju ulogu mentora. Radi se na procesu odlučivanja o aktivnosti za izgradnju zajednice temeljenom na participatorno-akcijskom planiranju, pregovaranju sa zajednicom u kojoj se djeluje, vježbanju dijaloga, konsenzusa. Dogovaranje i odlučivanje u svakoj zajednici teče prema specifičnostima svake pojedine zajednice. Tu se susreću problemi na kojima treba dalje učiti - primjenjivati i usavršivati dobivena znanja i vještine, graditi tim i koračati zajedno - od vizije do akcije, a od akcije do nove vizije itd. A to nije lako..

Projekti u zajednicama

VUKOVAR - tim volontera se dogovara i istražuje potrebe i mogućnosti...čini se da ih je dugo međusobno pregovaranje umorilo ...

Također, zajednički trening povezao je mještane volontere iz Berka i Latinovca - posjećuju se, podržavaju jedni druge u aktivnostima, premošćuju različite jazove između "njih" i "nas"...

Volonteri iz Vukovara imaju dva prijedloga projekta izgradnje zajednice.

Jedan se odnosi na obnovu dotrajalog drvenog mosta na izletištu Adica. Volonteri su projekt nazvali "Povratak ljubavi - Istočna Slavonija - Vukovar - šuma Adica - most". Cilj mu je pokrenuti zajednicu da doprinese povećanju sigurnosti građana na tom omiljenom izletištu i pokrenuti suradnju s lokalnim vlastima. Pripremajući prijedlog za tu aktivnost intervjurali su sedamdesetak građana - podrška ideji je velika. Kroz tu aktivnost bi potvrdili da se civilne inicijative mogu ostvariti i učiniti mali pomak prema izgradnji civilnog društva. Drugi projekt odnosi se na pokretanje kampanje građana Vukovara za poboljšanje komunikacije sa Gradskim

Volonteri u programu slušanja.

poglavarstvom. Kampanjom se želi postići da građani Vukovara mogu pratiti sjednice Gradske skupštine, postavljati pitanja i utjecati kroz javno mnijenje na odluke gradske skupštine. Cilj je postići transparentnost u procesu donošenju odluka na razini grada, a dvosmjerna komunikacija: lokalna vlast - građani Vukovara trebala bi postati svakodnevna normalna pojava. Hoće li se volonteri uspjati dogovoriti - donijeti odluku s kojom će svi moći živjeti i htjeti raditi na realizaciji...? Što projektni tim i mentori trebaju učiniti da bi se to dogodilo - u sklopu projekta ili i povrh toga ...?

BERAK - volonteri uključuju mlade, povezuju se s drugim inicijativama, idu samostalno u druge projekte....

Volonteri iz Berka proveli su ciljano slušanje mještana o mogućim aktivnostima u zajednici. Na visokom mjestu prioriteta mještana je briga oko mladih. Mladi Berka nemaju mogućnosti za bilo kakve zajedničke aktivnosti, nemaju mjesta za okupljanje. Zaključili su da na ovu potrebu mogu odgovoriti u sklopu ovog projekta - INTERNET klubom za mlade. Pregovori s lokalnom upravom bili su vrlo uspješni - općina će poduprijeti INTERNET klub za mlade, preuzimajući troškove telefona. Dvije su se djevojke priključile volonterskoj grupi - pripreme za otvaranje kluba su u tijeku..

Ostali problemi u mjestu koje su mještani naveli: nezaposlenost, loša infrastruktura i stoga slaba povezanost s ostalim dijelom Istočne Slavonije, nepostojanje liječnika u

Razgovor je bio živ i plodan: mještani su se izjasnili za zajedničku aktivnost - obnovu vatrogasnog stana. Ta je ideja okupila najveći broj volontera iz zajednice.

mjestu, međuljudski odnosi, obnova kuća i sl. ostaju kao izazovi na koje će također trebati odgovarati... Jedna od mogućnosti, za koju se "old-tajmerski" tim volontera, kao neformalna grupa građana osjeća spremnim, je aplicirati novi projekt, "Moj susjed", na program potpore malim projektima u zajednicama koji financijski podupire Akademija za obrazovni razvoj (SAD). Započeli su planiranje i oblikovanje projekta.

Također, zajednički trening povezo je mještane volontere iz Berka i Latinovca - posjećuju se, podržavaju jedni druge u aktivnostima, premošćuju različite jazove između "njih" i "nas"....

DALJ - ideja na pretek - interes zajednice: "super" - o potrebama se razgovaralo javno i zajednički - aktivnost se priprema...

Volonteri Dalja su nakon edukacije organizirali vrlo uspješan sastanak s mještanima i lokalnim udrugama. Kao uvijek i svugdje: promišljanje o potrebama i mogućnostima započinje nezaposlenošću, a tek poslije polako izviru i drugi važni aspekti života u zajednici na koje se može odgovoriti, koje se može poboljšati.

Govorilo se o DVD Dalja (vatrogasno društvo) i obnovi vatrogasnog stana. Vatrogasno društvo u Dalju posluhuje cijelo područje erdutske općine sa 3 puta više intervencija nego vatrogasna društva u Osijeku. Nakon rata uslijedila je obnova prostorija i voznog parka DVD-a, ali do danas nije u potpunosti završena. Najistaknutiji problem je prostorija za boravak dežurnog vatrogasca (vatrogasni stan), koja je ruinirana i potrebno ju je obnoviti. Kako je DVD nevladina i nestranačka udruga, i inače okuplja oko sebe mještane Dalja bez obzira na etničke ili druge različitosti, taj obnovljeni prostor mogao bi biti mjesto za organizirani društveni život mještana, kao npr: izložbe, kulturne manifestacije, i sl.

Nadalje, u Dalju boravi veliki broj starih osoba koje nemaju adekvatnu brigu. Često su prepuštene same sebi i u teškoj socijalnoj situaciji. Cilj ovog projekta bio bi strukturirano organiziranje grupe pomagača koji bi bili dodatno educirani za taj posao.

Mlađi članovi volonterske grupe, koji su angažirani u udrugama mladih (PRONI), dali su ideju za pokretanje stolnoteniskog kluba. Svrha bi mu bila ispunjenje slobodnog vremena mladih sportskim aktivnostima, njihovo druženje i povezivanje.

Razgovor je bio živ i plodan: mještani su se izjasnili za zajedničku aktivnost - obnovu vatrogasnog stana. Ta je ideja okupila najveći broj volontera iz zajednice. Sada su u fazi osmišljivanja pristupa i koraka kojima bi u tu aktivnost

uključili što više mještana, institucija i udruga te ostvarivali što veću i trajniju povezanost zajednice.

TENJA - "eko- igralište", pa slastičarnica, pa "eko-tržnica"....

Tenja je predgrađe grada Osijeka. Mjesto je oduvijek podijeljeno na Staru i Novu Tenju - tj. na staro jezgro i prostorno novi dio mjesta koji je u svemu orijentiran Osijeku. Mirovni tim, koji je radio u prvoj fazi projekta, uspio je pokrenuti niz aktivnosti za izgradnju zajednice i u te aktivnosti uključiti veliki broj mještana. Ovim projektom volonterski tim želi nastaviti neke od započetih aktivnosti. Ima i novih ideja. Tim ništa ne želi odbaciti. S tri ideje žele svakako ići dalje (slastičarnica, eko-igralište i tržnica). Eko-igralište završit će kroz ovaj projekt.

Aktivnosti su mještani započeli u prvoj fazi projekta, kada su prostor na kojem je bilo smetlište pretvorili u uređeni prostor za buduće dječje igralište. Prostor je dovoljno velik i za sportske aktivnosti odraslih osoba, npr. za stazu za boćanje. Uspješno su završili pregovore s lokalnom upravom: dozvola je spremna. Javio se mještatin koji će napraviti klupe...Iz lokalnih novina već pitaju: kada će biti akcija da je poprate...

BOSANSKA POSAVINA - ovakvi susreti liječe...

Projekt se provodi i u Bosanskoj Posavini kao doprinos povratku i obnovi zajedničkog života triju susjednih mjesta koja su prije rata imali dosta toga zajedničkog - Zborište, Kolibe i Novo Selo. U ratu su stradali ljudi i domovi, zadobivene rane, a izgubljeno povjerenje.

Članice projekta, Biljana Ljubović i Zdravka Matej, odlazile su u te tri zajednice i radile, više od dvije godine - sa ženama, djecom, mladima - na uspostavljanju povjerenja i motivaciji ljudi za uključivanje u projekt, s puno uvažavanja problema

Dio radnog tima projekta.

Ljudi iz tih zajednica. U jednom su trenutku gotovo posustale. Međutim, mještani iz sve tri zajednice prepoznali su vrijednosti ovog projekta i uključili su se u novi izazov. Evo kako one govore o tome iskustvu.

Ponovno smo u zajednicama Bosanske Posavine, točnije u Kolibama Gornjim - bošnjačkoj, Novom Selu - hrvatskoj i Zborištu - srpskoj zajednici.

Mještani su međusobnu komunikaciju ljudi različitih nacionalnosti iz susjednih sela još prošle opisivali kao površnu, s jasnim osjećajima nepovjerenja i jaza nastalog tijekom rata, a kontakte uglavnom kao površne, slučajne ili poslovne. Ove je godine, međutim, grupa ljudi iz te tri susjedne zajednice, njih osamnaest, odlučila zajedno, kroz 6 jednodnevnih radionica, proći osnovnu izobrazbu za volontere a iza toga - vidjet ćemo!

Domaćini su u sva tri mjesta bili DOMAĆINI - gostoljubivi i otvorenog srca za čitavu grupu.

Njih osamnaest skupa su učili o značenju pojedinca za zajednicu, o aktivnom slušanju, timskom radu, javnom zagovaranju ... ali nisu samo učili. Zajedno su ručali, šetali i razgledali obnovljene Kolibe, ispijali su kave, pričali o ozbiljnim temama, ali se i smijali. Nastala su nova poznanstva i prijateljstva, i nije im bilo važno gdje se radionice održavaju - u Domu za mlade u Kolibama Gornjim, Župnom dvoru Novog Sela ili u privatnoj kući u Zborištu. Domaćini su u sva

Idejni projekt za obnovu mosta u Adici - Vukovar.

tri mjesta bili DOMAĆINI - gostoljubivi i otvorenog srca za čitavu grupu.

Grupa je bila motivirana za učenje, za suradnju, spremna da svoja znanja dijeli sa sumještanima, te da o svemu obavještava lokalnu upravu. Ne samo raznolikost i kreativnost, nego i uzbuđenje i emocije izvirali su pri prikazu "mini projekata" koje

Pri upravljanju projektom najviše se truda ulaže u postavljanje sistema monitoringa koji će moći pratiti ciljeve ili vrijednosti projekta koje su sažete u slijedećim riječima: izgradnja mira, osnaživanje, sudjelovanje /participacija, nenasilje i održivost. Njih nazivamo procesnim vrijednostima.

će realizirati u svojim zajednicama. Predstavljanje tih projekata pred cijelom grupom i gostima (iz NVO-a "Zdravo da ste", predstavnikom Opštine Bosanski/Srpski Brod, te predstavnikom Centra za mir-Osijek) bio je jedan od važnijih događaja i doživljaja treninga. Provedba projekta je u tijeku. Vidjet će se koliko će članovi grupe uspjeti privući i oduševiti i svoje sumještane. Važna im je podrška zajednice, ali isto toliko žele sa zajednicom podijeliti i svoja iskustva koja opisuju ovako: "Drukčije slušam.. navikao sam na ovaj "čarobni krug" - nedostajat će mi.. vjerujem da ćemo širiti naučeno..osjećam se ponosno jer osjećam da radim nešto za dobrobit svoje zajednice i svih nas.. ovakvi skupovi liječe..."

Slijedeći koraci

Najvažnije aktivnosti za sljedeće projektno razdoblje biti će otvaranje novog ciklusa regrutacije i edukacije volontera s područja Baranje, s posebnom, ciljanom grupom mještana Belog Manastira i romske zajednice. Također, u ovom razdoblju, zajednice koje su završile edukaciju u prvom projektnom razdoblju završit će svoje planirane projekte u lokalnim zajednicama. Posebno bismo istakli kako je u planu projekta priprema i izdavanje priručnika koji bi sadržavao iskustva trenera edukacije na ovom projektu i program za vođenje istih i sličnih, već spomenutih, radionica. Isti će se priručnik moći koristiti već u sljedećoj godini.

Međutim, unatoč osjećaja korisnosti i poticaja, koji dolaze kroz reakcije uključenih mještana - volontera i njihovih postignuća u zajednicama, cijeli se tim, koji radi na provedbi ovog projekta, i Centar za mir kao organizacija, stalno propituje: hoćemo li imati snage dovoljno dugo ostati uz ljude, koje smo pokrenuli, da drugačije vide sebe i zajednicu, da se odvaže na novi korak, da budu drugačiji... hoćemo li imati dovoljno mudrosti ne biti im starija braća no prijatelji i partneri....

Marina Škrabalo

O istraživanju:

"Društveni utjecaj lokalnih projekata izgradnje mira u post-jugoslavenskim zemljama"

Ovo istraživanje započelo je u ožujku 2002. i trajat će najmanje godinu dana, uz institucionalnu podršku Centra za mirovne studije iz Zagreba i financijsku podršku Instituta otvoreno društvo iz Budimpešte (International Policy Fellowship Program). Provodi se u suradnji s nizom organizacija, kao što je i Centar za mir-Osijek, voljnih da svoje potrebe za procjenom utjecaja vlastitog djelovanja uvežu s potrebama ovog istraživačkog pothvata, čija je glavna svrha prikazati vrijednost rada na izgradnji mira u postjugoslavenskoj regiji.

Usprkos činjenici da su mnoge domaće civilne inicijative s misijom izgradnje mira niknule u ratnim i poslijeratnim zajednicama Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Kosova, Makedonije i SR Jugoslavije, njihovo djelovanje ostaje nevidljivo u javnosti te prilikom formiranja nacionalnih i regionalnih politika, koje se tiču poslijeratne obnove i razvoja. Društveni utjecaj tih inicijativa nije dovoljno istražen, uz neke iznimke poput Projekta Mirovnih timova Centra za mir Osijek. Uslijed potrebe za što hitnijim djelovanjem, stalnim pritiscima za nabavkom financijskih sredstava; nedostatka iskustva s formalnim metodama evaluacije, osim s onima koje su provodili zapadni donatori; kao i zbog snažne identifikacije s potrebama stanovništva u ratnim i poslijeratnim sredinama, većina je mirovnih projekata imala malo mogućnosti da dokumentira, promišlja i procjenjuje vlastito djelovanje. Naročito to nije činjeno načinima koji bi omogućili

Usprkos činjenici da su mnoge domaće civilne inicijative s misijom izgradnje mira niknule u ratnim i poslijeratnim zajednicama Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Kosova, Makedonije i SR Jugoslavije, njihovo djelovanje ostaje nevidljivo u javnosti te prilikom formiranja nacionalnih i regionalnih politika, koje se tiču poslijeratne obnove i razvoja.

predstavljanje i prijenos domaćih pristupa, izniklih iz iskustva preživljavanja i transformacije sukoba posljednjih deset godina i poslužili kao temelj javnog zagovaranja. S druge strane, vanjske su evaluacije provodili strani konzultanti, prvenstveno zadovoljavajući donatorske interese, ili pak gostujući znanstvenici sa stranih sveučilišta i instituta radi vlastitih

istraživačkih interesa. Iako se o nama mnogo pisalo, malo je evaluacijskih nalaza i znanstvenih članaka stvoreno u suradnji s domaćim mirovnim aktivistima, te dostupno na domaćim jezicima u domaćim organizacijama. Bez dokumentiranih primjera, nemoguće je lokalni rad na izgradnji mira ugraditi u nacionalne, pa i međunarodne politike.

Izgradnja mira kako je definira ovo istraživanje

Na osnovu vlastitih iskustava organizacije i evaluacije mirovnih projekata, te na tragu Johna Paula Lederacha, američkog mirovnog aktivista i istraživača, *izgradnju mira shvaćam kao široki spektar društvenih aktivnosti kojima se stvaraju i osnažuju vertikalne i horizontalne društvene veze, pospješuje zadovoljenje ljudskih potreba, stvara prostor za konstruktivnu, nenasilnu transformaciju sukoba i utječe na veći senzibilitet društvenih institucija za društvenu pravdu, te općenito djeluje na stvaranje kulture mira i dijaloga.* Izgradnja mira trajan je proces preoblikovanja društvenih odnosa koji omogućuje drugačiju upotrebu i pravedniju raspodjelu moći na razini pojedinaca, institucija, zajednica, te cijelog društva i kulture.

Namjera je ovog istraživanja doprinijeti popunjavanju postojećeg jaza između bogate domaće mirovne prakse i manjka potkrijepljenih argumenata za važnost oblikovanja politike izgradnje mira u Hrvatskoj i drugim postjugoslavenskim zemljama. Želim prikazati društveni utjecaj barem deset inicijativa izgradnje mira u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Južnoj Srbiji i na Kosovu, koji ću istražiti metodom "studija slučaja" (case study), uz pomoć kriterija za transformativnu izgradnju mira, proisteklih iz promišljanja više teorijskih pristupa, te evaluacijskog procesa projekta Mirovnih timova CZMOS-a u kojem sam i sama sudjelovala. Primjeri će obuhvatiti kako one projekte koji svoje djelovanje izrijeckom povezuju s izgradnjom mira, tako i one koji sebe sagledavaju u okviru razvoja zajednice, ne ističući mirovni aspekt, no djeluju u poslijeratnim sredinama. Na taj način namjeravam ispitati koliko je za uspješnost rada na izgradnji mira važno naglasiti mirovnu orijentaciju. Nadam se da će nalazi omogućiti prepoznavanje obrazaca uspješnih pristupa izgradnji mira, koji mogu biti od koristi prilikom poboljšavanja postojećih i oblikovanja novih inicijativa, te kao smjernice za integriranje izgradnje mira na lokalnoj razini u razvojne i sigurnosne programe i politike u post-jugoslavenskim zemljama i regiji.

Evaluacijski kriteriji i pokazatelji

Ključni je korak u proučavanju lokalnih praksi izgradnje mira otkrivanje implicitnih i eksplicitnih evaluacijskih kriterija, kako ih shvaćaju i oblikuju različiti dionici u toj praksi (aktivisti, mještani, lokalne vlasti, donatori, lokalne institucije) te njihovo povezivanje s kriterijima koji proistječu iz teorijskog promišljanja (prvenstveno Lederacha, Stubbsa, Rothmana i Fetherston) i analize drugih primjera. Povezivanjem unutarnjih i vanjskih kriterija utjecaja, moguće je obogatiti teorijski okvir iskustvima i shvaćanjima iz specifičnih lokalnih sredina, te s druge strane olakšati usporedbu različitih mirovnih projekata. Sljedeći kriteriji za transformativnu izgradnju mira poslužit će kao okvir za prikaz društvenog utjecaja izabranih primjera iz prakse:

1. Utjecaj na kvalitetu života/Kapacitet inicijative da odgovori na strateške potrebe zajednice;
  2. Utjecaj na društvenu integraciju/Mobilizacija mirovnih aktera u zajednici;
  3. Utjecaj na lokalnu kulturu izgradnje mira i sukoba/Njegovanje kulturnih praksi koje pogoduju izgradnji mira i unošenje kulturalnih promjena koje promiču vrijednosti nenasilja;
  4. Utjecaj na društvenu infrastrukturu i političke strukture/Poticanje transformacije lokalnih struktura, te dodatno:
    - 4.1. Transformativni kapacitet organizacijske strukture za izgradnju mira;
    - 4.2. Utjecaj na prakse izgradnje mira u drugim sredinama.
- Prilikom sagledavanja utjecaja određene mirovne inicijative, vezano uz svaki kriterij, uzet će se u obzir pokazatelji utjecaja (indikatori), kako ih shvaćaju i koriste sami dionici određene mirovne inicijative. Također će se razmotriti i dodatni kriteriji koji su važni unutar same inicijative i zajednice, a možda nisu

Izgradnju mira shvaćam kao široki spektar društvenih aktivnosti kojima se stvaraju i osnažuju vertikalne i horizontalne društvene veze, pospješuje zadovoljenje ljudskih potreba, stvara prostor za konstruktivnu, nenasilnu transformaciju sukoba i utječe na veći senzibilitet društvenih institucija za društvenu pravdu, te općenito djeluje na stvaranje kulture mira i dijaloga.

obuhvaćeni kriterijima koje koristim u istraživanju. Istraživačke metode će većinom biti kvalitativne i uključit će promatranje uz sudjelovanje, polustrukturirane intervjue, analizu društvenih mreža, mapiranje potreba i sukoba u zajednici, fokusne grupe,

radionice, analizu dokumenata i ankete.

Kroz komparativnu analizu studija slučaja, u kojoj će sudjelovati i svi zainteresirani aktivisti/ce i istraživači/ce izgradnje mira, pokušat ćemo artikulirati (a) raspon utjecaja; (b) pogodne organizacijske strukture i (c) preduvjete za održivost (s naglaskom na vladinu i multilateralnu podršku) programa izgradnje mira u lokalnim zajednicama u post-jugoslavenskoj regiji.

Namjera je ovog istraživanja da omogući preporuke, koje će biti od koristi postojećim i budućim inicijativama izgradnje mira te prilikom oblikovanja okvira za nacionalnu i regionalnu mirovnu politiku.

Pozivam sve zainteresirane organizacije i pojedinke/ce koji bi htjeli surađivati na ovom istraživačkom projektu da me kontaktiraju e-mailom na adresu: mskrab@zamir.net

Više o ovom projektu možete saznati na web stranici www.policy.hu/skrabalo.

Projekt "Dodir nade", jedna je od "beba" projekta "Zajednička klupa", iznikla iz posjeta skupina iz Baranje Engleskoj. Posjete su u početku imale za cilj oporavak i odmor od rata, te otvaranje komunikacije preko podjela koje je rat načinio. Polako, tijekom 6 godina, ovi boravci u Engleskoj prerastaju u program usmjeren liječenju povreda nastalih u sukobu.

Prije šest godina sišao sam s vlaka u Osijeku, ne poznajući nikoga, ali sam znao da moram tamo biti. Ušao sam u Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, gdje me je toplo dočekala pok. Marina Cee. Tako je započeo moj rad u Hrvatskoj.

Postao sam metodistički svećenik 1983. godine i oduvijek sam tražio načine djelovanja u službi pomirenja, kako na lokalnoj tako i na međunarodnoj razini. Budući da sam studirao ruski i njemački jezik, nije čudno što sam se uključio u izgradnju mira između istočne i zapadne Europe. Posvetio sam se stvaranju veza u procesu izgradnje povjerenja između Velike Britanije i Njemačke Demokratske Republike. Iz tog se rada 1989. godine razvila organizacija "Footprints" i postala polazišna točka za mrežu veza između Istoka i Zapada. Kad je izbio sukob na prostoru bivše Jugoslavije želio sam ponuditi bilo kakvu pomoć u uspostavi i izgradnji mira.

O Centru za mir sam čuo iz dva izvora. Prvi put od Svjetskog vijeća crkava, a drugi put preko Odsjeka za mirovne studije Bradfordskog sveučilišta, na kojemu sam pripremao svoj magisterij. Iako sam prvi kontakt s Centrom ostvario 1994. godine, nisam ih mogao posjetiti do 1996. godine. Moram priznati kako sam pri prvoj posjeti Centru bio potpuno neupućen u političku situaciju u Baranji, te sam bio iznimno

Clive R. Fowle

Dodir nade

zahvalan na strpljenju, koje su svi pokazali prema još jednom stranom posjetitelju. Pozvao sam Dušanku Ilić da, u sklopu projekta "Zajednička klupa", dovede u Birmingham (V. Britanija) skupinu ljudi iz Baranje, koji su rat preživjeli na različitim stranama fronte. Dvije su skupine posjetile Birmingham, 1997. i 1998. godine, a naredne dvije posjetile su Leamington Spa, mjesto udaljeno 40 km od Birminghama.

"Footprints" se 2000. godine pridružio "Zajednici za pomirenje", ekumenskoj zajednici nedaleko od Birminghama, u Barnes Close - u, čiji je međunarodni direktor, vlčs. John Johansen - Berg, svećenik Ujedinjene Reformirane Crkve.

Projekt "Dodir nade", jedna je od "beba" projekta "Zajednička klupa", iznikla iz posjeta skupina iz Baranje Engleskoj. Posjete su u početku imale za cilj oporavak i odmor od rata, te otvaranje komunikacije preko podjela koje je rat načinio. Polako, tijekom 6 godina, ovi boravci u Engleskoj prerastaju u program usmjeren liječenju povreda nastalih u sukobu.

Osvještavamo dugoročni cilj projekta - "izgradnja zdravog društva, temeljenog na kulturi mira, u ratom razrušenim područjima istočne Hrvatske". Misija projekta je motiviranje, osnaživanje, pomoć i liječenje ratnih povreda osoba i zajednica u kojima žive, a pogodene su ratom.

Kroz radionice se istražuju aspekti zdravlja i ozdravljenja kao što su: "Identitet kao mjesto povrede i mjesto rasta"; "Što je zdravlje i ozdravljenje?"; "Što je zdrava osoba, a što zdrava zajednica?"; "Osobna i zajednička odgovornost za zdravlje"; "Ranjeni pomagač".

Sudionici projekta u posjetu srušenoj Coventry katedrali gdje je nastala zajednica za pomirenje "Križ od čavala". 08.07.2002.

"Dodir nade" se sastoji od 10 jednodnevnih radionica, koje se uglavnom održavaju u Hrvatskoj, u razdoblju od godinu dana. Kroz radionice se istražuju aspekti zdravlja i ozdravljenja kao što su: "Identitet kao mjesto povrede i mjesto rasta"; "Što je zdravlje i ozdravljenje?"; "Što je zdrava osoba, a što zdrava zajednica?"; "Osobna i zajednička odgovornost za zdravlje"; "Ranjeni pomagač".

Sastavni dio ciklusa je intenzivni 10-dnevni program u Leamington Spa, koji istražuje teme oprosta i ozdravljenja. Tijekom boravka u Engleskoj članovi skupine su smješteni u obiteljima, što im daje uvid u "Britanski način života", a domaćinima daje uvid u sve izazove s kojima se skupina suočava, a potiče i povezivanje i solidarnost.

Važan dio boravka u Engleskoj je posjet katedrali u Coventryju i upoznavanje iskustva i djelovanja na pomirenju, koje se tamo obavlja. Ta iskustva su obično snažan poticaj izražavanju vlastitih iskustava i osjećaja i nadahnuće za sve koji djeluju za mir. U "Centru za proučavanje oprosta i iscjeljivanja" Sveučilišta Coventry, skupinu prihvaćaju profesor A. Rigbyem i doktorica C. Rank. Sveučilište će pomoći projektu u jasnijem definiranju koncepta djelovanja na liječenju povreda nastalih pri sukobima, kao i pri završnoj evaluaciji trogodišnjeg programa. Centralni dio ovog programa u Engleskoj je trodnevni boravak skupine u Barnes Close-u, što daje prostor i vrijeme za

Sudionici s domaćinima iz Engleske

otvoreniji razgovor o povredama, mogućnost suočivanja s boli i molitve za one koji su vjernici. (Vidi prilog: "Zar je važno koje je boje mir?")

Tijekom programa nastojimo sudionike/ce povezati u zajednicu, koja podržava procese iscjeljenja povreda, u međusobnom uvaživanju i pozornom slušanju. Učimo i vježbamo vještine pozornog slušanja, neuvjetovanog prihvaćanja i uvaživanja svake osobe.

Projekt poziva prvenstveno osobe koje imaju potrebu raditi na svojim povredama, naročito one čiji će se oporavak "različiti" i na zajednicu, kao primjerice, učitelje, veterane ili osobe koje rade s ratnim veteranima, svećenike, državne službenike.

Naziv "Dodir nade" se odnosi na važnu dimenziju čitavog programa: službu kršćanskog iscjeljivanja, koja se ostvaruje kroz "dodir" polaganja ruku. Koristimo se resursima judaističko-kršćanske duhovnosti, ali ne isključivo, i jednako prihvaćamo kako vjernike tako i one koji ne vjeruju. Tijekom programa nastojimo sudionike/ce povezati u zajednicu,

koja podržava procese iscjeljenja povreda, u međusobnom uvaživanju i pozornom slušanju. Učimo i vježbamo vještine pozornog slušanja, neuvjetovanog prihvaćanja i uvaživanja svake osobe. Ljekovitost toga je začudila i nas same i polaznike programa". Više mi koristi susret s vama nego svi lijekovi", rekao je ratni veteran koji boluje od PTSP-a.

Koordinator projekta u Hrvatskoj je pastor Marijan Peršinović, i sam sudionik u prvim skupinama.

Kad se osvrnemo na učinjeno, vidimo postignuća koja nas ohrabruju, kao što su osobna svjedočenja, obnova vjere u Boga i u ljude, te poticaje za sudjelovanjem u

građenju mira. Međutim, i mi u Leamingtonu, i tim koji provodi program u Hrvatskoj, osjećamo odgovornost - potrebno je još puno zajedničkog promišljanja, učenja, poboljšavanja sadržaja i metodologije djelovanja.

Otkako sam sišao s vlaka u Zagrebu, rad u ovom projektu mi je postao nadahnućem. Osjećam se počašćenim što mogu surađivati s prijateljima u Hrvatskoj, i nadam se da će "Dodir nade" dati svoj doprinos oporavku od povreda, te da će se proširiti i na druge dijelove Hrvatske, i šire.

Velečasni Clive R. Fowle, koordinator Zajednice za pomirenje "Footprints" i metodistički svećenik u Leamington Spa, Engleska

Detalj s radionice u Barnes Closeu

Martin Ćorluka

Zar je važno koje je boje mir?

Izabrali smo platno i pravili likove. Ja sam izabrao crno - za golubicu, zeleno - za maslinovu grančicu. Pitali su me: "Zar crnu golubicu?!" Na toj sam radionici "Dodira nade" osjetio želju vratiti se, gdje sam bio prije rata. Bio sam nekada i bolji vjernik.

Vratilo me u 1991. godinu - u YUTEL-ovu "Karavanu mira". Moja smo se dva prijatelja i ja u Derventi priključili karavani, koja je iz Sarajeva krenula u Osijek. Zaštitni znak karavane bile su dvije ruke koje se drže malim prstima. Poruka je bila, i željeli smo je prenijeti tamo gdje je rat već bio pred vratima, "Povežimo se makar malim prstima ruku - odoliti ćemo ratu!" Bili smo uzbuđeni, nosili smo mir!

Dolazak u Osijek bio je šok. Glavni je trg bio pun ljudi. Dočekali su nas pogrdama. Nisam mogao vjerovati - prepoznati smo kao neprijatelji. Čuvam isječak iz lokalnih novina s naslovom: "UHIĆEN ČETNIK USRED GRADA!" i fotografijom: kako me policajac pokušava izvući iz auta.

Po našoj "Diani" ljudi su bacali razne predmete, tukli nogama... Prisebnošću vozača izvukli smo se iz gomile okupljenih ljudi. Nakon stotinjak metara policija nas je sustigla i silom nas ubacila u njihov auto. Ispitivali su nas: zašto smo mi Hrvati u tom konvoju mira? I kod kuće sam doživio neugodnosti. Prijatelji su mi govorili da nemam što raditi u konvoju mira - neka mir donosi onaj koji započinje rat.

Ti su me događaji promijenili, odlučio sam se za rat. Bio sam u interventnom vodu - ispred crte bojišnice. Teško sam ranjen. Samo me briga i ljubav prijatelja i liječnika održala i povratila u život. Devetnaestogodišnji mladić je od

iste granate poginuo. Izgubio sam dom, domovinu, prijatelje... Sada živim u Hrvatskoj, zajedno sa Srbima i Hrvatima kojima je rat donio zlo. Nije mi lako. Ubija me i ta nepravda administracije prema braniteljima. Međutim, da sam ponovno u istoj situaciji, isto bih odlučio (tako vjerojatno ne bih jednako činio). Odlučio bih ostati, a to je tada značilo odlučiti se za rat. Ja drugog izbora nisam vidio. Volio bih da su ga vidjeli bar moji prijatelji, koji su poginuli, pa da su se odlučili za neki drugi put. Tada se gledalo koja strana donosi mir, koje je boje mir.

Ovu priču posvećujem prijatelju, vozaču u tom konvoju mira, Zlatku Čaliću, koji je poginuo 1992. godine u Derventi.

Dok sam o svom iskustvu govorio grupi, ispostavilo se da je jedan od prisutnih branitelja toga dana također bio na osječkom glavnom trgu. Kako je rekao, gledao me preko snajperskog nišana.

Školstvo i odgoj za mir:

slika društvenih odnosa

Često se govori: "Čovjek uči dok je živ". I to je istina. Ali, proces učenja nije samo spontan, kako bi se iz ove, često korištene izreke možda moglo zaključiti. Obrazovanje je u velikoj mjeri usustavljeno i institucionalizirano učenje, u instituciji škole nerazdvojivo povezano s procesom odgoja. Oni koji su u taj školski sustav uključeni stječu stručna znanja i, među ostalim, socijalne vještine i moralne norme. Čak i mimo nastavnih planova i programa, načela i principa, škola kao važna društvena cjelina, te kao važan dio šireg društvenog okruženja, bitno utječe i oblikuje sve one koji su u nju uključeni, od učenika, preko roditelja, pa do samih nastavnika.

Obrazovanje je u velikoj mjeri usustavljeno i institucionalizirano učenje, u instituciji škole nerazdvojivo povezano s procesom odgoja. Oni koji su u taj školski sustav uključeni stječu stručna znanja i, među ostalim, socijalne vještine i moralne norme.

A ako znamo da je čovjek dobar dio svoga života, odnosno u vrijeme djetinjstva i mladosti, u kojima udara temelje svome budućem životu, intenzivno uključen u ovaj sustav, o važnosti škole i školovanja gotovo je bespredmetno raspravljati.

Ipak, o školi se neprekidno raspravlja. O njoj se govori u najvišem državnom vrhu, u medijima i sa susjedima uz kavu. Škola je izložena učestalim reformama, promjenama, prilagođivanjima i osuvremenjivanjima. O njoj se brinu stručni timovi i zavodi te nekoliko znanosti (navedimo samo pedagogiju, didaktiku, metodiku, psihologiju i sociologiju odgoja i obrazovanja). Ali, ono što je sigurno je da je škola u gotovo svim civilizacijama i društvima kroz povijest bila briga vladajućih koju oni ni pod kojim uvjetima nisu htjeli prepustiti drugima. I to je u redu kada vladajući kao svoj osnovni zadatak postavljaju boljitak svih svojih građana.

Sve do prije stotinjak godina škola je davala jasnu sliku društvenih odnosa. Sustavom školovanja gospodarile su elite moći, pa su škole bile uglavnom samo za bogate, ili samo za muškarce, ili samo za svećenike, ili samo za plemiće itd. Jer kažu: "Znanje je moć".

Dakle, čini se potpuno jasnim kako je škola jedna od najvažnijih institucija, a školovanje jedno od najvažnijih razdoblja u životu svakog pojedinca. Stoga se, osobito u posljednje vrijeme, od kada je pokrenuta sveobuhvatna reforma školstva, postavlja pitanje koliko škola, napose u suvremenom hrvatskom društvu, može odgovoriti izazovima

koji stoje pred nama, a koji su vezani uz društvena, politička, ekološka, znanstvena, tehnološka, civilizacijska i druga pitanja koja se postavljaju pred suvremenog čovjeka.

Hrvatska je u proteklih desetak godina bila suočena ne samo s problemima koji muče i druge mlade demokracije i države, već i s ratnim strahotama koje su ostavile duboke posljedice kako na društvenom tako i na individualnom planu. Ratna razaranja i poslijeratne prilike u Republici Hrvatskoj izazvali su brojne stresne situacije, osobito traumatične za djecu i adolescente. Prisilno napuštanje doma, kome su bile izložene brojne obitelji, izazvalo je niz psihosocijalnih problema i poteškoća koji su zahtijevali značajan stupanj ne/prilagodbe: psihičke traume i izloženost stresu u novoj sredini, problem uklapanja i komunikacije u novoj sredini, materijalna oskudica, neizvjesna budućnost, odvojenost članova obitelji i raspad socijalne mreže. Mnogi od roditelja u novim sredinama nisu imali mogućnosti zaposlenja, mnoge su se obitelji raspale ili izgubile jednog ili više članova. Stoga su učestali poremećaji u obiteljima: poremećena je komunikacija, prevladala je razdražljivost ili razočaranost i apatičnost, a izvor stresa su bile

i bolesti članova obitelji (različiti stupnjevi invaliditeta, PTSP i dr.). Sve se to prenosilo i na djecu koja su, dakle, pretrpjela brojne gubitke: doma, roditelja, prijatelja, sigurnosti, oslonca i perspektive. U vezi s tim povećao se i broj djece s regresivnim, agresivnim i autoagresivnim simptomima. Želeći pomoći djeci i mladima, kao i njihovim roditeljima,

nadvladati stres i traumu, skupina entuzijasta iz Centra za mir u Osijeku pokrenula je 1993. god. projekt "Kreativne igraonice". Taj je sljedeće godine prerastao u "Program obrazovanja za izgradnju mira i psihosocijalni razvoj pojedinca i zajednice u Istočnoj Slavoniji i Podunavlju". Kao temeljni i opći cilj Programa postavljena je promocija kulture mira i nenasilja kao preduvjet stvaranja civilnoga, multikulturalnog društva, a smisao je odgoj mladeži za mir, nenasilje, suradnju i rješavanje konflikata na kreativan način pretvaranjem negativne energije

Sve do prije stotinjak godina škola je davala jasnu sliku društvenih odnosa. Sustavom školovanja gospodarile su elite moći, pa su škole bile uglavnom samo za bogate, ili samo za muškarce, ili samo za svećenike, ili samo za plemiće itd.

ljutnje, mržnje i destrukcije u pozitivnu energiju ljubavi, konstruktivnog angažmana i stvaralaštva. Kao oni koji u tome mogu najviše pomoći prepoznati su nastavnici, pedagozi i psiholozi jer su u svakodnevnom dodiru s djecom i roditeljima, te u velikoj mjeri poznaju njihove potrebe i probleme.

Stoga je započeo rad na edukaciji nastavnika i drugih stručnjaka za mirovni odgoj, kreativno rješavanje konflikata, nenasilnu komunikaciju i psihološku pomoć djeci i roditeljima. Djelovanja male početne skupine vremenom su prerasla u mrežu koja se sastoji od aktivnosti stotinjak nastavnika, koji su stalno ili povremeno uključeni u edukacije i aktivnosti Programa, te stečena znanja, metode i vještine oživotvoruju u svojim razrednim odjelima, školskim kolektivima, te u radu s roditeljima. Važno je naglasiti da su u edukaciju uključeni radno aktivni nastavnici koji mirovni odgoj, kreativni pristup radu, demokratične odnose i iskustveno učenje ugrađuju u svoj svakodnevni nastavni rad. Na taj način nove metode postaju novi principi života i rada.

Nastavnici uključeni u Program, među ostalim, vježbaju i prepoznavanje raznih emocionalnih stanja, što pomaže razrješavanju osobnih, unutarnjih konflikata svake osobe, a svjesnost o tome bitno pridonosi smanjenju, ublaživanju i prevladavanju tih konflikata kao i onih u odnosu s drugim osobama što vodi humanizaciji odnosa uopće. Svjesno postupanje s emocijama pomaže osobnom rastu i razvoju, koji se ogleda i u sazrijevanju osoba od sklonosti konfliktima ka spremnosti za njihovo kreativno rješavanje.

Program je među prvima u državi započeo i s provođenjem sadržaja i metoda koji su danas integrirani i u Nacionalni program za ljudska prava koji se provodi u školama. Naime, u posljednje se vrijeme i kroz državom upravljani sustav školovanja nastoji sve više pozornosti posvećivati upravo zaštiti i unapređenju ljudskih prava, te izgradnji civilnog i demokratskog društva, čime Hrvatska pokušava odgovoriti suvremenim zahtjevima i izazovima. Nažalost, možda više onima međunarodnoga okruženja, nego vlastitim građanskim

zahtjevima. Realizacijom sadržaja našeg Programa djeci se oživotvoruju njihova ljudska prava, ona dobijaju zaštitu, obrazovanje, njegu i podršku, vodi se briga o tome da budu poštovana, te se uvažavaju njihove potrebe, brine se za njihovo zdravlje, prepoznaju se njihovi problemi, dijagnosticiraju i individualno ili timski rješavaju. Sve su to vrijednosti koje su već od samog početka sastavnice našeg Programa.

Promjene u školstvu koje se već provode ili koje nam predstoje kroz planiranu reformu trebale bi deklarativno uključiti hrvatsko društvo u suvremene svjetske trendove. Međutim, za provođenje promjena u praksi nužan je osposobljeni stručni kadar. A upravo u tome naš Program nalazi svoju ulogu i mjesto. Naime, ako se pogleda novi Opći nastavni plan i program Republike Hrvatske (kurikulum), vidjet će se da su njegovi elementi, metode i principi u velikoj mjeri integrirani u Programu. Kvaliteta edukacije koja je kroz naš Program provedena, i koja je proizvela trenere visoke razine,

prepoznata je i na razini Županije odakle stižu pozivi za rad na edukaciji čitavih nastavnih kolektiva.

Kurikulum stavlja naglasak na demokratizaciju odgojno-obrazovnog procesa, humanizaciju odnosa i rasterećenje učenika kroz primjenu suvremenih nastavnih metoda. Navedimo samo neka od osnovnih načela koja su u njemu navedena: stvaranje poticajne okoline, razvijanje socijalne kooperativnosti, osposobljenost za suočivanje sa stresom i prevencija poremećaja u ponašanju, stvaranje ozračja razumijevanja, podrške i partnerstva kroz kvalitetnu komunikaciju učenika, učitelja i roditelja, moralne, kulturne i demokratske dimenzije obrazovanja, odgoj za toleranciju, europske dimenzije obrazovanja...

A sve su to područja u kojima brojni učitelji, pedagozi i psiholozi uključeni u naš Program, koji kroz niz godina svoga trajanja stavlja naglasak upravo na identična načela, mogu i trebaju naći svoje mjesto.

Lester M. Salomon

Izazovi

Globalna perspektiva trećeg sektora -

- drugi dio: Izazovi

Nedavno sam na jednom međunarodnom skupu govorila o izazovima izgradnje mira i zajednice. Kada sam završila, moderatorica skupa s osmjehom je komentirala: "Nisam mogla odoljeti da se ne nasmješim. Sve o čemu si govorila gotovo je identično problemima s kojima se mi nosimo posljednjih godina, kao da je govorio netko od nas." Da, to i nije tako čudno. Problemi s kojima se susrećemo slični su ili identični problemima s kojima se susreću nevladine organizacije u drugim zemljama. Stoga bih se osvrnula na ovaj Salomonov tekst kratkim komentarom.

Salomon sumira izazove s kojima se i mi susrećemo posljednjih godina. Izazov legitimnosti djelomice je iza nas, iako niti jedan zakon nije tako dobar da ne bi mogao biti još bolji. Izazov učinkovitosti donio nam je razvoj kapaciteta trenera koji su preuzeli rad na unapređenju upravljanja i stvaranja infrastrukture organizacija. Izazov održivosti koji upućuje na filantropijsko podupiranje rezultirao je, barem do sada, razvojem i afirmacijom volonterizma, a sve više se spominje osnivanje zaklada i fondacija kao trajnijeg zaloga održivosti Trećeg sektora. I za kraj: kada svladamo izazove legitimnosti, učinkovitosti i održivosti, čeka nas najveći od svih izazova - izazov suradnje. Da bismo svladali taj izazov morat ćemo se ojačati temeljnim vrijednostima: povjerenjem, razumijevanjem, uvažavanjem...

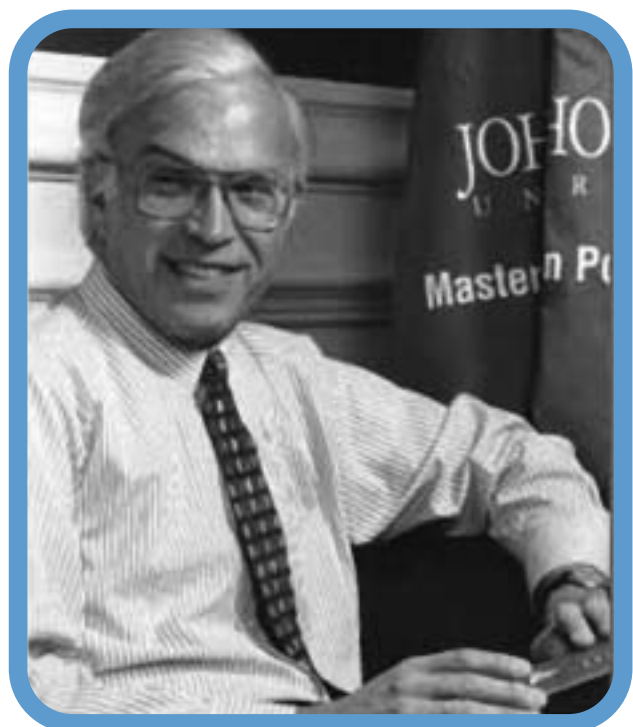
Salomon rezimira civilno društvo kao odnos među sektorima: **pravo značenje "civilnog društva" o kojemu tako puno slušamo je civilno društvo ne kao sektor, već kao odnos među sektorima u djelovanju za opće dobro.** Globalna perspektiva Trećeg sektora je, dakle, postizanje uzajamne otvorenosti i komunikacije među sektorima i njihovim ljudskim nositeljima, odnosno, prihvaćanje paradigme partnerstva i politike suradnje. A da bismo to uspjeli, opet su nam potrebne ranije spomenute vrijednosti: **povjerenje, razumijevanje, uvažavanje** - vrijednosti bez kojih ne može opstati niti jedan odnos, pa tako ni Treći sektor, niti civilno društvo.

Branka Kaselj

Bez obzira na dinamičnost i rast Treći sektor ostaje krhki ekosustav, osjetljiv na vanjske prijetnje, nesiguran u izvore potpore, nesavršeno ukorijenjen i legitiman i, da ironija bude veća, počesto ugrožen vlastitim uspjehom. To nas dovodi do tvrdnje: uspjeh globalne revolucije udruga nipošto nije osiguran. Ozbiljni izazovi i dalje ostaju:

- 1) Izazov legitimnosti
- 2) Izazov učinkovitosti
- 3) Izazov održivosti
- 4) Izazov suradnje unutar neprofitnog sektora, suradnje s gospodarskim sektorom i suradnje s državom

Prvi je u nizu **izazov legitimnosti**. Usprkos rastućoj važnosti Trećeg sektora u zemljama diljem svijeta i rastućim nastojanjima vlada da prebace na njega socijalne funkcije, ovaj sektor ostaje u poprilično dvosmislenoj situaciji. Najčešći dvo-sektorski model društvenog života, koji priznaje postojanje samo tržišta i države, javnog i privatnog sektora, tako je dominantan da u većini zemalja postojanje, a kamo li veličina i opseg, pobliže odredivog "trećeg sektora" privatnih neprofitnih

Lester M. Salomon

organizacija ostaju uvelike neprepoznati. Organizacije koje pokušavaju popularizirati Treći sektor time ostaju u ljudskoj svijesti ograničene na takvu svoju ulogu čime gube na vjerodostojnosti i utjecaju.

Čak i u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje je koncept neprofitnog sektora barem prepoznat već neko vrijeme, osnovne informacije o ovom sektoru gotovo da i nisu postojale sve do ranih 80-ih. Čak i sada sektor nije eksplicitno vidljiv u prikazima nacionalnog dohotka, a njegove stvarne značajke i uloga su uočljive samo maglovito.

Uspjeh globalne revolucije udruga nipošto nije osiguran. Ozbiljni izazovi i dalje ostaju:

- 1) Izazov legitimnosti**
- 2) Izazov učinkovitosti**
- 3) Izazov održivosti**
- 4) Izazov suradnje unutar neprofitnog sektora, suradnje s gospodarskim sektorom i suradnje s državom.**

U drugim je zemljama dostupnost informacija o ovom sektoru još slabija. Sektor se sustavno zanemaruje u statističkim prikazima nacionalnih gospodarstava, rijetko se spominje u javnim raspravama, previđa u tisku i javnom obrazovanju, a u akademskim je istraživanjima napadna slijepa pjega.

Ono što doprinosi nedostatku osviještenosti o Trećem sektoru, a istodobno i proizlazi iz toga, je zakonski pretpakao u kojemu ove organizacije djeluju diljem svijeta. Jasno zakonsko uvažavanje prirode neprofitnih organizacija i prava koja im pripadaju, prije su očekivanja nego pravilo u mnogim zemljama. Dok je u zemljama običajnog prava pravni položaj nevladinih organizacija prilično otvoren, u mnogim zemljama građanskog prava donesene su ograničavajuće uredbe. U Japanu, primjerice, pravo na osnivanje neprofitne organizacije se ne tretira kao pravo, već kao povlastica koju pojedina ministarstva mogu dati ili uskratiti prema želji. U Gani je za registriranje neprofitne organizacije potrebna dozvola Ministarstva socijalne skrbi, a u Egiptu zakon 32 iz 1964. godine potiče vlasti da po želji raspuste neprofitne organizacije.

Slično tomu, ili možda još ozbiljnije, zakonske poteškoće stoje na putu privatne dobrotvorne podrške:

- u Južnoafričkoj Republici vlasti nameću dobrotvorni porez, ali ne zbog poticanja davanja u dobrotvorne svrhe,
- u Francuskoj je za osnivanje fondacije potrebna izričita dozvola Vijeća države, a udrugama je zabranjeno stjecanje dobara koja bi im mogla jamčiti dugoročnu održivost.

Naposlijetku, dodajmo sektorskim problemima zakonitosti i mnoštvo zastranjenja koji su u posljednje vrijeme našli ugledu sektora:

- ozbiljni skandali zbog plaća i povlastica i u SAD-u i u Velikoj Britaniji,
- u Brazilu zlouporaba NVO-a, s ciljem prebacivanja donacija građana političarima,

- nepravilna upotreba fondacija kao sredstva za porezne malverzacije u srednjoj i istočnoj Europi.

Kako bi se riješili ovi problemi potrebno je poduzeti važne korake:

Kao prvo, potrebno je u velikoj mjeri proširiti **osnovne informacije** koje su dostupne o ovom tipu organizacija, s ciljem ozbiljnog javnog predstavljanja Trećeg sektora.

Srećom, na dobrom smo putu da to napravimo u 40-ak zemalja diljem svijeta preko "Komparativnog projekta o neprofitnom sektoru" Sveučilišta "John Hopkins" (SAD), prvom sustavnom naporu ikad poduzetom, kako bi se mapiralo djelokrug, opseg, strukturu i ulogu trećeg sektora u zemljama diljem svijeta.

Cilj je ovog projekta ništa manje nego postaviti Treći sektor na gospodarsku kartu svijeta na sustavan način, utvrditi okolnosti koje, izgleda, pogoduju nastanku blistavog Trećeg sektora, i stvoriti trajan kapacitet koji bi razrađivao stanje ovog sektora u budućnosti.

Trenutno nastavljamo ovaj posao u suradnji s UN-om, s ciljem uvrštavanja neprofitnog sektora u redovno izvještavanje o nacionalnom dohotku.

Osnovne informacije, s druge strane, su samo prvi korak. Kao **drugi** korak, trebali bismo uložiti ozbiljne napore u **javnu edukaciju** kako bi se upoznalo širu javnost s Trećim sektorom i njegovim doprinosima. Treći se sektor ne može više oslanjati samo na svoje dobro djelovanje kako bi bila osigurana podrška javnosti. Mora djelovati, kako bi mogao neutralizirati negativne stavove koje često stvaraju mediji i one koji žele ozloglasiti njegove aktivnosti.

Treće: ozakonjenje mora preuzeti **zakonski oblik**.

Pravo na udruživanje mora biti jasno i nedvosmisleno osigurano u zakonu.

Povrh toga, procedure za produživanje statusa pravne osobe neprofitnim organizacijama, te za osiguravanje povoljnijeg poreznog statusa organizacijama i njihovim donatorima, moraju biti pojednostavljene i automatizirane.

I konačno, moraju se poduzeti koraci kako bi se osigurala **odgovornost** organizacija Trećeg sektora. Sklop organizacija, od kojih se očekuje da odrade značajne javne funkcije i uživaju veliku podršku javnosti, mora biti pun razumijevanja i odgovoran u načinu na koji upravlja sredstvima i opravdava povjerenje javnosti. Na kraju, Treći bi sektor morao uložiti napore u razvoj vlastitih etičkih pravila i sustava odgovornosti.

Izazov je legitimnosti samo jedan u nizu ozbiljnih izazova s kojima se suočava Treći sektor diljem svijeta. Podjednako važan je i **izazov učinkovitosti**, potreba da se dokaže i pokaže sektorska nadležnost i potencijal/sposobnost.

To je posebno osjetljiv izazov za sklop organizacija koje su najpoznatije po svojoj fleksibilnosti, novatorstvu i sposobnosti da reagiraju na potrebe i ulaganja najširih slojeva.

Ali institucije Trećeg sektora su također organizacije, i kao takve se suočavaju s važnim izazovima institucionalnog upravljanja i kontrole. Kako se sve više premještaju u središte rješavanja društvenih problema, pritisak na organizacije da unaprijede sustave upravljanja i da djeluju učinkovitije i djelotvornije sve će više rasti.

Međutim, u većini zemalja obrazovanje menadžera

neprofitnih organizacija je, u najboljem slučaju, bilo po sistemu "pokušaj-pogreška" ili ga, u najgorem slučaju, nije uopće bilo. Zaista, ovakav je stav branjen u sklopu posebnog apela neprofitnih organizacija - njihovog oslanjanja na volontere i odbacivanje krutih profesionalnih normi.

Ono što doprinosi nedostatku osviještenosti o Trećem sektoru, a istodobno i proizlazi iz toga, je zakonski predpakao u kojemu ove organizacije djeluju diljem svijeta.

Kako bi Treći sektor ozakonio svoje djelovanje, ovi će se emotivni stavovi morati promijeniti, barem djelomice, i morat će se uložiti posebni naponi, s ciljem unapređivanja upravljačke strukture ove grupe organizacija. U to će ime biti potrebno poduzeti najmanje dva seta aktivnosti:

- Prvo: povećanje obuke menadžera neprofitnih organizacija za "osposobljavajuće" vještine koje su vrlo važne za ovaj sektor
- vještine za osposobljavanje menadžera da bi se osposobile organizacije za osposobljavanje zajednica. Kroz ranije spomenuti projekt smo uključeni u neke takve procese u srednjoj i istočnoj Europi i energija koja se oslobađa u takvom procesu može biti izuzetna;
- Ne samo da je potrebno unaprijediti vještine pojedinačnih menadžera već je od izuzetne važnosti i stvaranje infrastrukturnih institucija koje će biti potrebne za održavanje neprofitne učinkovitosti na duge staze. Takve institucije mogu osiguravati informacijske resurse, obuku, mobilizaciju Trećeg sektora i opću moralnu podršku. Infrastrukturne organizacije takvog tipa igraju značajnu ulogu u poslovnom sektoru; moraju biti unaprijeđene i u Trećem sektoru.

Treći kritični izazov s kojim se suočava Treći sektor u današnje vrijeme je **izazov održivosti**.

Održivost najviše dolazi u pitanje u financijskom poslovanju: Mnoge su organizacije ovog sektora započele s radom kao čisto volonterskim nastojanjem ili s početnom podrškom stranih donatora, kako privatnih tako i javnih. Međutim, kako su rasle na ljestvici složenosti brzo su prerasle ove početne temelje i suočile se s ozbiljnim pitanjem opstanka. Smanjenje strane pomoći je proteklih godina prouzročilo akutnu fiskalnu krizu Trećeg sektora, zbog čega je došlo do povećanja broja organizacija koje su se našle u situaciji da se moraju natjecati za sve manji komad kolača.

Ali, financijska održivost nije i jedina održivost s kojom se susreće Treći sektor. Barem podjednako važna je održivost sektorskih ljudskih resursa. S razvojem demokratskih procesa širom svijeta, aktivisti Trećeg sektora bivaju uvučeni u vladajuće strukture kako bi zamijenili tradicionalne dužnosnike koje su tako dugo i uporno nastojali smijeniti, ali pri tom ostavljaju svoje organizacije osiromašene za ljudske potencijale. Treći je sektor prema tome žrtva vlastitog uspjeha. Ironično, dok Treći sektor može doprinijeti demokraciji, ubrzo bi demokracija

mogla potkopati snagu Trećeg sektora.

Što se može učiniti u svjetlu ovih izazova?

Kao prvo, i možda najvažnije, moraju se uložiti naponi s ciljem podupiranja privatno-filantropske osnove Trećeg sektora.

Možda je privatna filantropija samo jedan od izvora podrške ovom sektoru, ali je iznimno važan izvor sektorske neovisnosti.

Sa smanjenjem stranih donacija, moraju porasti domaći izvori podrške. To će zahtijevati promicanje koncepta privatnog davanja, kao obveze svih društvenih slojeva, a ne samo bogatih. Također će biti potrebno promijeniti stavove po pitanju poslovne zajednice i veće voljnosti dijela organizacija Trećeg sektora da surađuju s gospodarskim sektorom.

Važno je, međutim, da se Treći sektor ne ograniči isključivo na pretpostavku kako je privatna filantropija jedini izvor održive podrške. To nigdje nije slučaj. Čak i u SAD-u samo 11% ukupne potpore dolazi od filantropa - uključujući pojedince, korporacije i fondacije. U zapadnoj Europi, brojka je znatno manja - 5-10%. Razuman bi cilj vjerovatno bio 10% ukupnog prihoda. Drugi izvori potpore će također biti potrebni; uključujući prihode od prodaje i honorara.

Istovremeno, koncept Trećeg sektora kao karijere, umjesto usputne postaje na putu prema vladinim institucijama, mora zaživjeti i moraju se stvoriti uvjeti za obuke koji će moći njegovati te karijere i dati im ugled koji trebaju.

Ovo nas dovodi do četvrtog izazova, koji u čitavom svijetu stoji pred Trećim sektorom, a koji sam nazvao **izazovom suradnje**. Ovaj se izazov postavlja pred Treći sektor kroz tri različita područja:

Pravo na udruživanje mora biti jasno i nedvosmisleno osigurano u zakonu. Povrh toga, procedure za produživanje statusa pravne osobe neprofitnim organizacijama, te za osiguravanje povoljnijeg poreznog statusa organizacijama i njihovim donatorima, moraju biti pojednostavljene i automatizirane.

1) Suradnja unutar neprofitnog sektora

Kao prvo, neprofitni se sektor suočava sa značajnim izazovom promoviranja suradnje sa sebi jednakima. U mnogim se dijelovima svijeta suvremeni rast Trećeg sektora dogodio kao suprotnost, ne samo autoritativnoj ili nemarnoj državi, već i kao suprotnost onomu što je doživljeno kao tradicionalističke, paternalističke ili klijentelističke privatne agencije socijalne skrbi. Povrh toga, ograničena raspoloživa sredstva stvaraju nevidljivu konkurenciju čak i među grupama koje slično razmišljaju. Čak i kada ne postoji konkurencija, često se zna

dogoditi da organizacije nemaju osjećaj pripadnosti sektoru i da dijele zajedničke probleme. Skupine za zaštitu okoliša ne vide vezu sa skupinama koje rade na zaštiti ljudskih prava ili promociji boljeg odnosa prema hendikepiranima.

Usprkos tomu, složio bih se kako je stvaranje zajedničke fronte između organizacija Trećeg sektora - onih koji traže sredstva i onih koji ih daju, mladih NVO-a i staromodnih agencija, organizacija za zaštitu okoliša i dječijih vrtića, profesionalnih udruga i grupa za ljudska prava - hitno potrebno, ukoliko se želi odgovoriti na sve izazove s kojima se suočava Treći sektor, i ako se želi učinkovito obračunati s mitovima i zabudama koji stoje na putu društvenog prihvaćanja.

To ne znači kako je potrebno dokinuti raznolikost ili spojiti sve agencije u jednu. Bolje bi bilo kada bi bilo moguće, uz zadržavanje raznolikosti, pronaći načine za stvaranje zajedničkog tla u rješavanju kritičnih problema koje dijeli čitav Treći sektor.

To bi moglo uključivati:

- pojašnjavanje **zakonskih osnova** o pravu na udruživanje i stvaranje organizacija Trećeg sektora za široki spektar mirovnih svrha;
- zaštitu poreznih poticaja za organizacije i donatore;
- promociju sposobnosti neprofitnih organizacija za zagovaranje u ime određenih načela ili zajednica;
- osiguravanje nužno potrebnih **usluga za sektor** - računovodstvene usluge, obuke, pravni savjeti i slično.

S vremenom, Treći sektor mora razviti svoj glas i sposobnost da nagovori na zajedničke akcije za opće dobro, ukoliko želi biti učinkovit u široj društvenoj zajednici u kojoj djeluje.

2) Suradnja s gospodarskim sektorom

Drugo ključno područje suradnje je ono s gospodarskim sektorom. Institucije Trećeg sektora ne mogu očekivati da postanu trajno ukorijenjene u društvu, ukoliko ne pronađu način da pridobiju potporu i odobravanje gospodarskog sektora.

Zanimljivo je kako ovdje globalizacija, unatoč svim svojim manjkavostima, može ponuditi značajne mogućnosti. Čineći korporacije ranjivima u njihovim zemljama, zbog poslova koje obavljaju u nekim drugim područjima, globalizacija može ponuditi važno oružje, koje mogu upotrebiti neprofitne organizacije, u poticanju multinacionalnih korporacija na suradnju u pristupanju društvenim problemima kako bi zadobile bolji ugled u svojim zemljama.

Kako se sve više premještaju u središte rješavanja društvenih problema, pritisak na organizacije da unaprijede sustave upravljanja i da djeluju učinkovitije i djelotvornije sve će više rasti.

Financijska održivost nije i jedina održivost s kojom se susreće Treći sektor. Barem podjednako važna je održivost sektorskih ljudskih resursa. S razvojem demokratskih procesa širom svijeta, aktivisti Trećeg sektora bivaju uvučeni u vladajuće strukture kako bi zamijenili tradicionalne dužnosnike, ali pri tom ostavljaju svoje organizacije osiromašene za ljudske potencijale. Treći je sektor prema tome žrtva vlastitog uspjeha.

3) Suradnja s državom

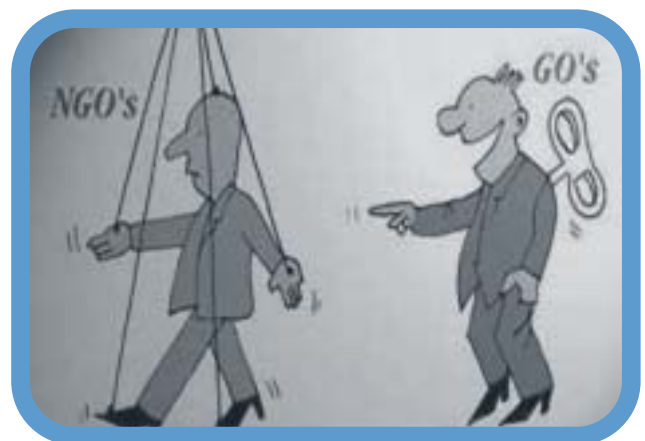
Završna, i možda najvažnija, je suradnja s državom.

Odnos koji neprofitni sektor ima s državom je jedan od najvažnijih koji uopće može imati. Ipak, priroda ovog odnosa je potamnjena kroz puno retorike koja okružuje razvoj sektora. Doista, šireći *mit volonterizma* je narastao toliko da potamnjuje stvarne veze među ova dva područja.

Središnji dio ovog mita je vjerovanje kako između neprofitnog sektora i države postoji prirodan sukob, te kako su privatne donacije i volontersko djelovanje jedini vrijedni izvori podrške Trećeg sektora.

Ovaj mit nailazi na značajnu podršku u stavu državnih autoriteta prema neprofitnim organizacijama diljem svijeta. Državni autoriteti su počesto bili represivni i neodgovorni prema brigama građana. Građanska udruženja su često i nastajala kako bi neutralizirala državnu kontrolu.

Ipak, usporedno sa sukobom između države i Trećeg sektora

postoje poprilični dokazi o međuovisnosti i suradnji.

- Čak i u SAD-u, zemlji za koju se drži kako ima najrazvijeniju tradiciju filantropije i volonterskog djelovanja, svega 11% prihoda neprofitnih organizacija potječe iz svih vrsta privatnih izvora (pojedinci, fondacije i korporacije). Nasuprot tomu, podrška vlade je skoro 3 puta veća, čineći više od 30%

neprofitnog prihoda.

◦ U prilog tomu, usprkos naglašavanju neovisnosti neprofitnog sektora o državi, suradnja, a ne sukob ili natjecanje, je karakteristična veza između neprofitnog sektora i vlasti kroz veći dio američke povijesti: prva američka neprofitna korporacija, Harvardski koledž, utemeljena je proglašom Komonvelta Massachusetts, sredinom 17. stoljeća, a koristio se posebnim porezom na kukuruz, koji je bio uveden posebno u svrhu financiranja te institucije; dvije trećine vladinog novca korištenog za pomoć siromašnima u New Yorku 1890-ih otišlo je privatnim, volonterskim grupama. Iako su, možda, raspon i razina ovih veza značajno porasle tijekom 1960-ih i 1970-ih, teško da možemo reći kako su nove. Zaista, razvili smo rašireni sustav onoga što sam ja označio kao "vlada trećeg dijela", u kojem se vlada uvelike oslanja na druge društvene institucije, uključujući posebno neprofitne grupe, da pruže usluge za koje su dobile novce.

◦ Drugdje je situacija još izraženija. Podatci prikupljeni kroz Projekt komparativnog neprofitnog sektora otkrivaju kako, u čitavoj zapadnoj Europi, vlast funkcionira kao ubiratelj poreza za treći sektor. Vlast je nadmoćno prevladavajući izvor neprofitnog financiranja u ovim zemljama, čineći čak 77% ukupnog prihoda u Irskoj i Belgiji, 64% u Njemačkoj i skoro 60% u Nizozemskoj.

◦ Sve to skupa čak i nije slučajnost. Naprotiv, rezultat je to eksplicitne politike koja se reflektira kao:

- načelo "subsidiarnosti" u Njemačkoj,
- Nizozemska praksa "pilarizacije" ili organiziranja društvenih funkcija kao što su obrazovanje, zdravstvo na njega ili socijalne službe, uz pomoć vjerskih institucija, te pružanje financijske podrške tako nastalim institucijama,
- nedavna decentralizacija odredbi o socijalnoj skrbi u Francuskoj, uključujući široko rasprostranjeno

sklapanje ugovora s neprofitnim davateljima usluga.

Iako ovo donosi prijetnju gubitka neovisnosti, rješenje je, štoviše, čini se, ne odbijati pomoć vlasti, već osigurati dostupnost i raspoloživost i drugih izvora potpore.

USUSRET GRAĐANSKOM DRUŠTVU: Nova paradigma za rješavanje društvenih problema

Ono što sve ovo poručuje je potreba za novom paradigmom, novim pristupom problemima društva u 21. stoljeću. To je moja 5. tvrdnja. Našim su razmišljanjima do sada prevladavale dvije takve paradigme. Jedna naglašava čisto oslanjanje na tržište, a druga na vlast.

Međutim, proteklih smo godina naučili kako su oba ova modela osuđena na propast. Tržišni je model, iako vidno oporavljan u posljednje vrijeme, u biti propao u vrijeme Velike depresije 1929. godine. Model društvenog sektora je pao s Berlinskim zidom.

Međutim, do danas se nije pojavila nikakva zamjenska paradigma. Zasižno, snažan izazov će se pojaviti kod aktivista Trećeg sektora kako bi unaprijedili "neprofitni sektor" u lijek za sve i inzistirali na potpunoj ovisnosti o njemu.

Zagovarao bih da se odoli ovom izazovu. I bez poricanja životnih doprinosa, koji neprofitne institucije mogu dati, trebali bismo biti oprezni da ne zahtijevamo više nego li mi, ili bilo koji sektor, možemo dati. Jednostavna činjenica, koju smo najjasnije usvojili u proteklih 100 godina, je kako su današnji problemi presloženi za bilo koji sektor zasebno. Stoga, ukoliko želimo napredovati u rješavanju ovih problema, moraju biti mobilizirani kombinirani resursi sva tri sektora.

Ovo upućuje na prijedlog, kako je odgovarajuća paradigma za 21. stoljeće paradigma partnerstva i politika suradnje - tj. nov

Iako ovo donosi prijetnju gubitka neovisnosti, rješenje je, štoviše, čini se, ne odbijati pomoć vlasti, već osigurati dostupnost i raspoloživost i drugih izvora potpore.

način upravljanja, koji eksplicitno naglašava i u središte pozornosti stavlja suradnju (umjesto odijeljenih akcija različitih sektora) kao jedinu nadu za postizanje znakovitog napretka, u rješavanju ozbiljnih problema s kojima se danas suočavamo.

Sugerirao bih, kako je to pravo značenje "civilnog društva" o kojemu tako puno slušamo - civilno društvo ne kao sektor, već kao odnos među sektorima.

Civilno je društvo, prema tomu, jedno sa tri razlikovna sektora, ali unutar kojega su ovi sektori pronašli načine zajedničkog djelovanja za javno dobro.

Iznoseći sumnje koje najčešće postoje na svim stranama, ovo neće biti lako ostvariva i održiva budućnost. Ali, izgleda mi da je upravo ona ta koja nudi najbolju perspektivu.

Latimo se, zato, stvaranja takvog civilnog društva.

Prijevod: Jelena-Gordana Zloić

Christoph Veith

Izrael i Palestina -

- osvrt na trenutno stanje

Sukob na Bliskom Istoku, između Izraela i Palestine: što saznajemo u medijima o tome, koje slike (i priče) nam ostaju u sjećanju od gotovo svakodnevnih javljanja o samoubilačkim i osvetničkim napadima? Što znamo o počecima i uzrocima sukoba? I na kraju: ima li uopće još izgleda za (mirno) rješenje? Nekoliko primjedbi o tome.

Fenomeni i slike

Što je MENI ostalo u sjećanju od vijesti na televiziji i u novinama tijekom posljednje dvije godine je:

- Posjet Ariela Sharona brdu Moriji u Jeruzalemu, pod teškom policijskom zaštitom: početak, od tada trajne, Al-Aksa-Intifade.
- Samoubilački napadi Palestinaca (u međuvremenu čak i žena) na autobuse i diskoteke, kafiće i trgovine u Izraelu,
- Izraelski stanovnici, koji pucaju na mlade Palestince, nakon što su ih ovi gađali kamenjem,
- Linč izraelskih vojnika u Ramallahu, čija su tijela nakon toga bačena kroz prozor kuće,
- Zamjena video vrpce, u lokalnoj kabelskoj televiziji u Ramallahu, od strane izraelske vojske: umjesto predviđenog programa u arapskim su se kućanstvima pojavili pornografski filmovi - zamišljeno kao vid svjesnog poniženja.
- Slike palestinske djece koja su već opremljena bombama-igračkama: kako bi ih se pripremio za buduću ulogu mučenika i atentatora-samoubojica.
- Sustavno uništavanje stanova i kuća osumnjičenih Palestinaca od strane izraelskih vojnika,
- Dugotrajna opsada Crkve rođenja u Bethlehemu,
- Mladi Palestinac koji umire na rukama svoga oca, nakon što su se obojica našla u vatrenom okršaju.

Uzroci ?!

Teško da postoji neki međunarodni sukob čiji korijeni sežu tako daleko u prošlost, kao u slučaju sukoba na Bliskom Istoku: barem iz perspektive mnogih ortodoksnih Židova, jer u svojoj argumentaciji oni idu čak do Starog Zavjeta, do Abrahama.

Ovdje nema mjesta za detaljnu analizu spleta uzroka sukoba. Stoga će ovdje biti skicirani i navedeni pojedini čimbenici, razvoji i crte sukoba, koji su tijekom vremena doprinijeli zaoštivanju sukoba: bez bilo kakve prosudbe o njihovoj pojedinačnoj važnosti/težini!

Povijesno prisvajanje prava na zemlju/teritorij: kao što je gore već spomenuto, mnogi židovski stanovnici kreću od toga da su, još prije više od 3000 godina, taj teritorij naselili njihovi preci, Izraeliti. Posljedica je, da se Palestinci osjećaju istjeranima iz svoje domovine, nakon useljeničkih valova Židova u 19. stoljeću (vidi dolje). Tijekom posljednjih godina, sve više novih židovskih naselja nastaje na okupiranim palestinskim područjima.

3 svjetske religije (judaizam, kršćanstvo i islam) imaju svoje svete države u Izraelu, koje su za svaku od njih od posebne važnosti.

Resursi: Nafta se na Bliskom Istoku vadi od 40 - ih godina (što ovu regiju čini posebno zanimljivom, u geo(loško)-strategijskom smislu, mnogim (zapadnim) industrijskim narodima).

Izvori vode su vrlo oskudni na Bliskom Istoku - što sukob između Izraela i Palestine, dugoročno gledano, čini i borbom za podjelu tog životno važnog dobra.

Progon Židova u više zemalja Istočne Europe u 19. stoljeću uzrokovao je više iseljeničkih valova u Palestinu: cionistički aktivisti su tamo osnovali prva naselja. To je dovelo do sve većih napetosti u odnosima s domaćim arapskim stanovništvom. Britanci, koji su jedno duže vrijeme imali kontrolu nad Palestinom, su predložili osnivanje jedne židovske i jedne arapske države, što su Arapi odbili.

Holokaust je doveo do novog useljivanja Židova u Palestinu te je, uz međunarodnu podršku, 1948. godine utemeljena država Izrael.

Usljediло je više ratova između Izraela i susjednih država, tijekom kojih je više od milijun Palestinaca moralo pobjeći. Sukob između Istoka i Zapada je, početkom 90-ih godina, doveo do toga da je ta regija uvijek iznova postajala izvor međunarodnih napetosti.

Sjeverno-južni sukob: Izrael sebe vidi, kao modernu industrijsku zemlju, koja je iznad arapskih zemalja u razvoju. Gospodarska neravnoteža između Izraela i okupiranih područja je ogromna: prihod po glavi stanovnika tamo nikada nije veći od jedne četvrtine prihoda u Izraelu.

Arapske države susjedne Izraelu podržavaju - prema van - Palestinu vrlo snažno, ali su u isto vrijeme međusobno vrlo posvađane/u lošim odnosima.

Napetosti i proturječja unutar izraelskog društva se zaoštavaju i kulminiraju 1995. godine ubojstvom tadašnjeg predsjednika vlade Rabina. Sukobi postoje uglavnom između "svjetovnih" i "religioznih" Židova, kao i između "europskih" i "orijentalnih" Židova. 90-ih godina dolazi do dramatične promjene u sastavu izraelskog društva kroz veliki val useljenika iz Istočne Europe. Nesuglasice unutar palestinskih redova su u porastu: prije

svega između njihove najveće organizacije PLO-a i militantnijeg Hamas-pokreta.

Pobune ("Intifadas") Palestinaca i samoubilački napadi protiv židovskih civila su posljedica zaoštivanja situacije i, istovremeno, uzrok novih zaoštivanja, npr. osvetničkih napada izraelske vojske u palestinskim područjima.

Osobna neprijateljstva između uključenih političara otežavaju mirno rješavanje: osobito između Izraelca Ariela Sharona (koji je od 2001. predsjednik vlade) i PLO vođe Yassira Arafata.

Više (međunarodnih) krugova pregovora, između ostalog u Oslu i Camp Davidu (SAD), je bilo bez uspjeha, čak i kada su, djelomično, bili gotovo pred mirnim rješenjem (npr. "Camp David II", ljeto 2000.).

Što bi mogli biti realni prijedlozi za mirno rješenje u ovom trenutku?

- Kada bi kroz intenzivirane političke razgovore mogao biti smanjen otpor Izraela prema međunarodnom posredovanju i prisustvu,
- Kada bi mogle biti poslane obrambene postrojbe Ujedinjenih nacija za smanjenje nasilja, ponovnu uspostavu ljudskih prava, kao i pripremu za postizanje rješenja kroz pregovore za jedan pravedan mir,
- Kada bi mogla biti provjerena i primijenjena odgovarajuća i svrhovita sredstva pritiska, na političkom i gospodarskom planu, od strane EU-a (i UN-a - opaska C.Veith-a),
- Kada bi vojna pomoć i dostava oružja na Bliskom Istoku odmah bila obustavljena,
- Kada bi mirovne snage unutar Izraela i Palestine bile osnažene,
- Kada bi arapske države dale svoj nužan doprinos ublaživanju terora i rješivanju cjelokupnog sukoba na Bliskom Istoku."

(iz jednog komentara/zauzimanja stava "Pax Christi"-a Njemačke o stanju na Bliskom Istoku, travanj 2002.)

Dugoročni cilj mirnog rješenja u ovoj regiji mora sadrživati pravo Palestinaca na vlastitu državu, osigurano pravo na postojanje Izraela u međunarodno priznatim granicama, te prihvatljiv status Jeruzalema za muslimane, židove i kršćane.

Izjava patrijarha Jeruzalema Saabaha

"Dok je na vlasti Sharon, nema nikakvog izgleda za mir. Jedino moguće i jedino nužno je osigurati zaštitu palestinskog naroda - snagama UN-a, makar Amerikancima, i svim ostalim formama međunarodne prisutnosti i solidarnosti!", sažete su i jasne riječi jeruzalemskog patrijarha, msgr. Michela Sabbaha, na savjetovanju sekcija "Pax Christi", u Antverpu, 21. listopada 2002.

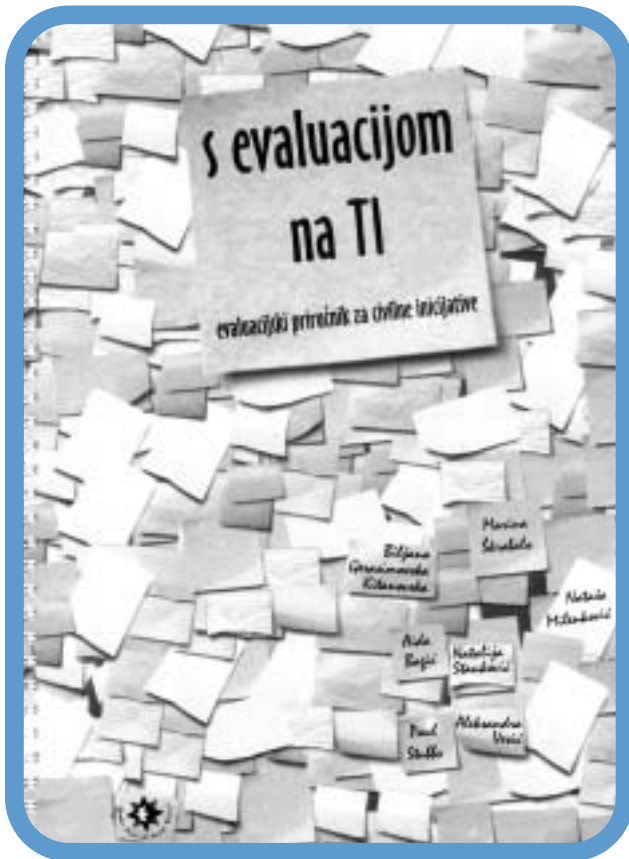
"U rukama smo jednog čovjeka, čovjeka rata, čija je vizija, čini se, Izrael bez Palestinaca. Do sada to nije uspjelo, niti za to ima realne šanse: Palestinaca ima u tom području 3 milijuna, odlučni su ostati, s godinama će ih biti samo više. San o Izraelu bez Palestinaca, moguć je jedino uz masovan genocid. Narod Palestine treba zaštitu - naročito u slučaju napada USA na Irak - što bi Sharonu odriješilo ruke".

Sličan apel, o potrebi međunarodne zaštite, uputilo je, početkom godine, 13 vjerskih vodja Jeruzalema. Bio je to poticaj Švedskom savezu crkava i Svjetskom savezu crkava, da pokrenu ekumenski projekt nenasilne zaštite/pratnje. Trenutno je u Palestini petnaestak međunarodnih volontera, u funkciji zaštite/pratnje lokalnom palestinskom stanovništvu. Mnoge se crkvene organizacije priključuju, za sada iz Njemačke, Kanade, Danske, Nizozemske...

Tamara Šterk

"S evaluacijom na TI!"

Recenzentica: Tamara Šterk, Voditeljica projekta edukacije CESI (Centar za edukaciju i savjetovanje žena), psihologinja.

Bibliografska informacija: Aida Bagić, Biljana Gerasimovska-Kitanovska, Nataša Milenković, Natalija Stanković, Paul Stubbs, Marina Škrabalo i Aleksandra Vesić. (2002). S evaluacijom na ti!: Evaluacijski priručnik za civilne inicijative. Quaker Peace and Social Witness: Sarajevo.

Priručnik vrlo primamljivog naslova površnom će čitaču izgledati kao praktičan vodič kroz evaluacijske procese na civilnoj sceni postjugoslavenskih zemalja. Priručnik je napisalo šest autorica i jedan autor koji su svoja znanja i iskustva iz Hrvatske, Makedonije, Srbije i BiH uobličili u jednu kompleksnu, ali istovremeno jasnu građu koja, usprkos različitih autora/ica i njihovih pojedinačnih strukturiranih priloga, odaje koherentnost i zajednički pristup.

Pretpostavljam da je rad na ovoj publikaciji autore vodio u vrlo zanimljivim smjerovima koji podsjećaju na rast i razvoj NVO-a. Radeći na oblikovanju građe, dogovarajući načine prezentiranja i usuglašavajući stavove oko selekcije obimnog teoretskog materijala, mnoštva zanimljivih primjera i sugestija

za praktične vježbe čitatelja, autori/ce su, vjerojatno, prolazili kroz iskustva dinamike grupe, evaluirali sami sebe, grupu i svoj rad, te učili tijekom samog procesa rasta i razvoja projekta. Poticanje na učenje je, uostalom, prema njihovim navodima, jedan od osnovnih razloga za upuštanje u ovaj projekt.

Počevši od definiranja pojma evaluacije, preko zanimljivih, i često duhovitih, primjera iz prakse, do praktičnih jednostavnih vježbi, kroz cijeli se priručnik provlači opći stav o potrebi demistifikacije evaluacije. Evaluacija je shvaćena kao zdravi proces postavljanja pitanja, rasprave i sakupljanja gledišta svih uključenih, radi većeg razumijevanja i unaprjeđivanja vlastitog rada, čime se ukida nerazborit strah i otpor prema vanjskoj i unutarnjoj evaluaciji.

Metodom "raskrinkavanja čudovišta" autori/ce progovaraju o vrstama evaluacije, cilju, metodama, indikatorima, planu, samom postupku, analizi rezultata i izvještavanju. Čitatelj i nesvjesno postaje sudionik u postupnom skidanju slojeva nejasnoća, pa, na kraju priručnika, ako još nije osjetio bliskost sa čudovištem, ima dojam da ga razumije, što je prvi korak u procesu prihvatanja, koje, možda, jednog dana dovede i do potpunog uključivanja u život organizacije.

Dugogodišnje iskustvo na civilnoj sceni, koje je autore/ice premještalo iz pozicija evaluiranog u pozicije evaluatora,

Počevši od definiranja pojma evaluacije, preko zanimljivih, i često duhovitih, primjera iz prakse, do praktičnih jednostavnih vježbi, kroz cijeli se priručnik provlači opći stav o potrebi demistifikacije evaluacije.

rezultiralo je osobitim stavovima prema određenim pojavama karakterističnim za zemlje ovog podneblja, ekonomije, politike i društvenih previranja. Iz priručnika je vidljivo da autori/ce žele skrenuti pažnju na nekoliko osnovnih postulata koji se često u našim civilnim inicijativama zanemaruju. Naprimjer, poznato je da civilni sektor ovih naših post-ratovskih i post-jugoslavenskih prostora živi specifičnim životom, često neusporedivim s ostalim tranzicijskim zemljama. Mnogi neriješeni problemi koji su odredili područje djelovanja NVO-a vrlo su autentični. Tako naš civilni sektor teži ka većem društvenom utjecaju, ali i društvenim promjenama na vrijednostima nenasilja, društvene pravde, poštovanja ljudskih prava i različitosti. Mnoga od ovih pitanja u drugim zemljama više ne predstavljaju prioritete u

Evaluacija je shvaćena kao zdravi proces postavljanja pitanja, rasprave i sakupljanja gledišta svih uključenih, radi većeg razumijevanja i unaprjeđivanja vlastitog rada, čime se ukida nerazborit strah i otpor prema vanjskoj i unutarnjoj evaluaciji. Metodom "raskrinkavanja čudovišta" autori/ce progovaraju o vrstama evaluacije, cilju, metodama, indikatorima, planu, samom postupku, analizi rezultata i izvještavanju.

djelovanju civilne scene.

Dakle, definiranje šireg konteksta, u kojem djeluje određena organizacija, i međusobna povezanost svih bitnih čimbenika u društvenom okruženju, postaju važan element u evaluaciji. Nadalje, shvaćanje da donatori imaju pravo i potrebu kontrolirati lokalne grupe, treba zamijeniti stavom da s donatorom treba pregovarati i surađivati, kako bi obje strane u evaluacijskom procesu dobile ono što im je potrebno. Stav koji se također provlači kroz cijeli priručnik odnosi se na organizacijski razvoj koji će evaluacijom dobiti na kvaliteti i svrhovitosti. Naime, kvalitetan rad udruge ovisi o njejoj mogućnosti da napravi samoprocjenu, nauči nešto na svojim prošlim iskustvima i primjeni rezultate evaluacije za kvalitetniji rad u budućnosti.

Važan naputak o kojem progovara priručnik odnosi se na organizacijsko učenje koje predstavlja uvjet za efikasno društveno djelovanje. Dobra evaluacija jamči pravilno određivanje statusa jedne organizacije i mjesta unutar društvenog konteksta. Ovih nekoliko osnovnih misli provlače se kroz cijeli priručnik, u svim njegovim dijelovima, na različite načine i s različitom težinom.

Pažljivom čitatelju neće promaknuti izuzetno jasno osmišljena struktura priručnika, jasno odijeljena poglavlja, koja imaju svoju autonomiju neovisnu o cjelini, ali istovremeno sofisticirana povezanost dijelova zajedničkim stavovima. Želim ukazati na kompleksnost građe, koja donosi mnogo dublju poruku od jednostavnog pobrojavanja vrsta evaluacija i evaluacijskih tehnika.

Stavovi autorske grupe vidljivi su i kroz kritičke osvrte na neke uvriježene načine vrednovanja, statističke analize, precijenjene kvantitativne metode, dok neke, kvalitativne metode evaluacije ostaju zanemarene. Autori predlažu nekoliko vrlo zanimljivih, rijetko rabljenih metoda, daju praktične naputke o ekonomičnosti i efektima određenih evaluacijskih postupaka, te vode čitatelja kroz labirint mogućnosti metodom mudrog zaštitnika, koji svojim savjetom ne dozvoljava djetetu da prestrašeno tapka u tom labirintu informacija.

Pa ipak?!... Razmišljajući o udrugama s kojima u posljednje vrijeme radim, kao da mi se pred očima pojavljuju lica članica, koje me pitaju neka jednostavna, ali istovremeno vrlo važna pitanja. Da li ovaj odličan priručnik zaista može dati odgovore malim, mladim udrugama sastavljenim od članova/ica

volontera/ki, bez stalno zaposlenih djelatnika/ca, koje samoinicijativno odluče poraditi na evaluacijskim procesima? Neka od tih pitanja su: da li baš moramo evaluirati? Što će se dogoditi ako to ne napravimo? Što moramo uočiti, koji su to pokazatelji koji će aktivirati potrebu za evaluacijom? Kad zasvijetli "lampica za uzbunu"? Da li takav kritični moment uopće postoji? Kako ga prepoznati? Kako odrediti što ćemo evaluirati? Što ima prioritet? Kad evaluiramo organizaciju, kad neki projekt ili program? Ili taj prioritet ipak određuju financijske mogućnosti i želje donatora?

Odgovori na ova pitanja nalaze se u tekstu priručnika, ali mislim da bi za one manje iskusne u evaluacijskim procesima bilo korisno da nađu neke direktne naputke ili prijedloge. Općenito, za sve one kolegice i kolege koji su prošli na svojoj koži nekoliko evaluacija, prisustvovali različitim edukacijama na kojima se govori i o edukaciji, i svjesni su živog organizma svoje udruge, ovaj priručnik bit će fantastičan podsjetnik i nezamjenjivo pomagalo u radu, a osobito ako se odluče i sami okušati kao evaluatori.

A sad nešto i za one, kao ja, kojima je forma pisanja podjednako važna kao i sadržaj. Autori/ce su pokazali/e zadivljujuću količinu znanja, inventivnosti, maštovitosti, humora i truda u vizualnom oblikovanju ovog "brevijara". Tu vrvi od zanimljivih crteža, tabela, kurziva, istaknutih dijelova teksta, označenih vježbi, različitih načina oblikovanja teksta, itd. Sve to pridonijet će da svakom čitatelju, koji je odlučio da ovih 110 stranica "proguta u jednom dahu", to bude lagan i zanimljiv zadatak.

Svi oni, koji će ovo štivo shvatiti kao potencijalni udžbenik, naputak ili radni materijal vraćat će se, vjerojatno, na određena

Čitatelj i nesvjesno postaje sudionik u postupnom skidanju slojeva nejasnoća, pa, na kraju priručnika, ako još nije osjetio bliskost sa čudovištem, ima dojam da ga razumije, što je prvi korak u procesu prihvaćanja, koje, možda, jednog dana dovede i do potpunog uključivanja u život organizacije.

poglavlja ili teme. Uvjerena sam da će im biti jednostavno naći traženo, bez nepotrebnih lutanja po cijelom priručniku. Maštovitost kojom autorska grupa prezentira poruke, vizualna dopadljivost svake stranice i lakoća percipiranja poruke, bit će također velika pomoć svim čitateljima, a osobito onima koji žele nešto - i zapamtiti.

Kako naručiti priručnik: Priručnik je tiskan u 2000 primjeraka, besplatan je za civilne inicijative, a zasad se u Hrvatskoj može naručiti kontaktiranjem autorice (Marina Škrabalo mskrab@zamir.net) Uskoro će biti dostupan u više organizacija, o čemu ćete moći saznati i na web stranicama ZamirNet-a www.zamirnet.hr te Centra za mirovne studije www.cms.hr.

Crtice

**Forum mladih Okučani i Centar za mir*
bili su organizatori i domaćini**

Mirovnom kampu

Mladi za Mlade - Okučani

21.07. do 29.07.2002.

Kamp je okupio 33 sudionika/ce iz ukupno 19 mjesta Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Srbije.

Trening za nenasilje vodile su Iva Zenzerović i Andrijana Parić iz Centra za mirovne studije. Sudionici su se okupljali u dramskoj, foto te radio-radionici, sudjelovali su na Međuvjerničkom forumu s temom Razlike koje nas spajaju. Dijelili su dužnosti oko organiziranja života u kampu i sudjelovali u akciji čišćenja slapova rijeke Slobostine i uređenju parka.

Upoznali su kako žive članovi komune za odvikavanje od ovisnosti u zajednici "Susret" u Ivanovcu. Većini sudionika/sudionica kampa to je bilo najvažnije iskustvo. Članovi komune, pak, potaknuti su dalje istraživati nenasilje...

Mještani Okučana, općina, škola i druge udruge bili su velikodušni domaćini - sudionici/sudionice kampa bili su smješteni u obiteljima, općina je podržala kamp donacijom i ugostila kamp na domjenku. Škola, Udruga branitelja, lovačko društvo dali su svoje prostore...

Aleksandra, Zoran, Jelena, Milan, Svetlana, Jozo, Mihael, Željko, Duško i Oliver iz Foruma mladih Okučana su se naradili, a sada uživaju u plodovima uspješno provedene aktivnosti.....

Vidimo se sljedeće godine .... A možda i ranije...

* Mirovni kamp Mladi mladima provodi se u sklopu EKRA programa Mercy Corps koji u Okučanima provodi Centar za mir Osijek - Izgradnja zajednice & mira u općini Okučani

Dijalogom prema budućnosti u Belom Manastiru

Implementacija ovog projekta ostvaruje se uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Njemačke, a provodi ga zaklada Friedrich Naumann, u suradnji s Centrom za mir, nenasilje i

ljudska prava, Osijek (za Beli Manastir), vukovarskim Institutom za mirovna istraživanja (za Vukovar), Hrvatskim helsinškim odborom, Zagreb (za Kostajnicu) i Centrom za kreativne alternative, Zagreb (za Knin). U provedbu je uključen i Institut za lokalnu samoupravu iz Osijeka, koji se bavi obrazovanjem lokalnih dužnosnika putem stručnih seminara.

Planirani projekt obuhvaća dvije cjeline:

- prevladavanje sukoba u općinama Hrvatske s etnički miješanim stanovništvom, putem dijaloga koji obuhvaća relevantne društvene grupe na tom području.
- Izobrazba i kvalifikacija lokalnih dužnosnika, u općinama s etnički miješanim stanovništvom, kao preduvjet za zajedničko savladavanje lokalno-političkih problema.

U procesu je sudjelovalo oko 45 - 55 žitelja Belog Manastira, u tri skupine, uključujući članove/ice lokalne samouprave, ključnih gradskih službi, poslovnog sektora, organizacija civilnog društva i angažiranih građana, te stručnjaka.

Prvi se od 3 planirana seminara održao u Tuheljskim Toplicama (28. 08. - 1. 09. 2002) s temama:

- Svjetska, evropska i hrvatska teorija i praksa lokalne samouprave
- Iskustva i problemi lokalne samouprave u Baranji i Belom Manastiru
- Moć suradnje - istraživačko i participatorno planiranje i oblikovanje

Sudionici 1. seminara bili su članovi i predstavnici lokalne samouprave: gradonačelnik i dogradonačelnik Belog Manastira, članovi mjesnih odbora, predstavnici osnovne, Srednje škole, Gimnazije, Gradske knjižnice, te predstavnici tri nevladine udruge.

Drugi krug seminara u Tuheljskim Toplicama održan je za dvije grupe sudionika iz Belog Manastira, od 17.09.2002. do 21.09.2002.

Teme obrađivane na ovom seminaru bile su podijeljene u dva dijela:

- Rad na sebi : "Ja i drugi"
- Rad na izgrađivanju zajednice:
"Participatorno planiranje poželjne budućnosti Belog Manastira"

Program "Dječji kreativni odgovor na sukob"

"Sukob je prilika"

**Ljetna škola učeničke medijacije
Krak 21. srpnja - 6. kolovoza 2002.**

U skupu EKRA programa koji vodi "Mercy Corps" Centar za mir - Osijek je, u suradnji sa OŠ Okučani, započeo pilot - projekt uvođenja učeničke medijacijske službe. Program je dvogodišnji i sastoji se od:

Detalj s radionice.

Ljetne škole učeničke medijacije - osnovni desetodnevni trening (30 sati) za učenike i nastavnike,
Ljetne škole učeničke medijacije - napredni desetodnevni trening (30 sati) za učenike i nastavnike,
Senzibiliziranja i treninga za upravljanje sukobom za nastavnički kolektiv,
Senzibilizacije učenika za upravljanje sukobom,
Uspostavljanja učeničke medijacijske službe .

Na prvoj "Ljetnoj školi učeničke medijacije", na Krku, srpnja i kolovoza 2002, sudjelovalo je 20 učenika i učenica šestog razreda OŠ Okučani, njihove tri nastavnice i ravnateljica. Upustili su se u nepoznato - učiti kroz igru o sebi, o drugima, o sukobu, i o sukobu kao prilici..

Obradili su teme:

- "Igram do sebe"
- "Igram do drugih"
- "Moje i tvoje potrebe"
- "Natjecanje i suradnja"
- "Sukob"
- "Oprezno s ljutnjom"
- "Razgovor prihvatanja"
- "Rješavanje sukoba"
- "Posredovanje"
- "Rastimo zajedno"

Što je "Ljetna škola učeničke medijacije" postigla?!

Sudionici "Ljetne škole učeničke medijacije", učenici i nastavnici, postali su povezana grupa, koja svoju suradnju temelji na međusobnom uvaživanju, nenasilnom ophođenju s unutarnjim sukobima i poštovanju postavljenih pravila rada grupe.

Oni sada prepoznaju i procjenjuju različite načine rješavanja sukoba, koji se koriste u njihovoj školskoj sredini. Razumiju koncept kreativnog rješavanja sukoba i medijacije. I, što je najvažnije, žele uvesti medijacijsku službu u svojoj školi....

"Prvi važan korak prema takvoj službi je učinjen, dalje trebamo ići zajedno, podržavajući se pri istraživanju novih putova ophođenja sa sukobom" - izjavile su voditeljice "Ljetne škole učeničke medijacije" - Amalija Krstanović i Zehra Delić. Otvaranje "Kluba medijatora" Oš Okučani održano je 29. listopada 2002.

Sudionici edukacije na okupu.

Soltun, En folkehogskole for fantasien og hjertet i "intelektualci"

Soltun, En folkehogskole for fantasien og hjertet, ili u prijevodu "Škola fantazije i srca" (ovo je bio besplatan početak tečaja norveškog jezika), ove je godine odlučila naći se u srcu Balkana" (čitaj: razvijenoj srednjoeuropskoj zemlji - Hrvatskoj), i to gdje drugdje nego u Osijeku. O školi malo znamo: privatna norveška škola, čiji program traje godinu dana, a učenici dolaze iz svih dijelova svijeta. Čitav se program temelji na učenju kroz iskustvo (nema ispita, knjiga...), i razvijanju kreativnosti. Učenicima je omogućeno da kroz razne radionice (kao npr. likovne, dramske, glazbene) razvijaju i desnu stranu mozga, a obje (strane mozga) puštaju na pašu na jahanju, planinarenju, izletima u šume itd. Škola je voljna primiti svakoga, od osoba sa posebnim potrebama i onih sa problemima u socijalizaciji, pa do onih koje žele naučiti nešto o sebi, drugima i svijetu, ili, jednostavno, samo trebaju godinu odmora, druženja i zabave. Tamo ćete iskusiti da se vaše vlastite i vještine drugih ljudi susreću u jednoj živoj zajednici

- njihova je poruka. I..., da, školarina je samo šezdesetak tisuća NOK, uključujući sve izlete i hranu, što je za džep prosječnog Hrvata - ništa.

I tako se oni pojave početkom svibnja, točnije drugog (a mi još mamurni od prvomajskog slavlja), i isto prijepodne nas izvuku iz škole na likovnu radionicu. No, krenimo iz početka. Glavnu facu škole, ravnateljicu Karry Hay, upoznali smo još puno prije njihova dolaska. Došla je u izvidnicu iza "protivničkih redova" (i donijela nam dimljenog lososa, njihov specijalitet). Ubrzo nakon toga, u školu su nam stigle e-mail adrese učenika koji će nas posjetiti, kako bismo se bolje upoznali. No, dok smo mi,

Igre suradnje mogu i ovako izgledati!

ovako jezično visoko obrazovani, uspjeli sastaviti naše mailove i poslati ih, oni su se već pojavili. Na našu veliku sreću, dobili smo ulogu domaćina, tj. naš razred (čitaj: dao bi se navući broj od nas desetak.).

U početku nam je jedina povlastica bila čast da prenosimo stolice s jednog mjesta na drugo, no vrijeme će pokazati da se sve u životu isplati. Podijeljeni smo u dvije radionice - dramsku i dijalošku- u kojima su sudjelovali svi zainteresirani učenici škole, ne samo mi domaćini. Zahvaljujući našem hrvatskom mentalitetu, u kojem je istaknuta otvorenost i zainteresiranost za nove i drugačije stvari, takvih izvan našeg razreda opet bi se dalo navući desetak na broj. Odmah na početku, dali su nam do znanja kako je u radu bitno druženje i suradnja te, na kraju krajeva, zabava, a ne koliko je savršeno ono što napravimo. Nakon što su svi od kojih se to zahtijevalo održali pozdravni govor- naša ravnateljica, njihova ravnateljica, i još neki "popularni"- nas iz dramske radionice smjestili su u školsku "dvoranu" (ovi navodnici šalju poruku Ministarstvu prosvjete i školstva: molimo vas, napravite nam dvoranu!). Za početak su se Norvežani spremili izvesti jedan plesni nastup za nas, a mi, perfekcionista kakvi jesmo, očekivali smo "Labuđe jezero". "Kazna" je uslijedila u igrokazu, koji nije izveden baš u originalu (pošto je bio na norveškom "umirali" su od smijeha), saznajemo iz pouzdanih izvora.

U popodnevnim satima, istog dana, održane su i ranije spomenute radionice. Glavna tema dramske radionice bila je rješavanje sukoba, što su začudo i naši "tough guys" dobro prihvatili i svi aktivno sudjelovali. S tim je završio dio programa koji je uključivao našu školu. Uslijedilo je popodne u "Emausu", za nekolicinu odabranih, među kojima smo bili i mi. I sada je vrijeme pokazalo da se isplatilo, što smo dan ranije nosili

stolice. Kako smo se sad već malo bolje upoznali, kroz stolni tenis, razne igrice itd., kod nekih je i kemija proradila: ljubavna, naravno. Nažalost, nemamo autorsko pravo raspravljati o detaljima. Isto veče smo nekolicinu smještenih u hotelu "Osijek" izveli van. Istinski smo se namučili dok smo se dogovorili kamo ćemo ih, od sve te silne ponude, izvesti. Na svu sreću, "Molestersi" su svirali u "Vegi", pa se nismo totalno obrukali. To je bilo, manje - više, sve zanimljivo, što se događalo tih dana.

Popodne, prije nego su otišli, nije uspjela pokvariti kiša. Uz suradnju Centra za mir, naše III. Gimnazije i izviđača, koji su također dali svoj doprinos, organizirana je radionica na temu: "suradnja". Ukratko, to je izgledalo ovako: izvlačeći papiriće, podijelili smo se u nekoliko grupa koje su obilazile poligone gdje bi svaka dobila neki zadatak. Npr. na jednom od poligona bila je postavljena mreža sa rupama raznih veličina. Svaki član grupe je morao prijeći na drugu stranu, kroz jednu od rupa, a bilo ih je viših i nižih, većih i manjih, isto kao i rupa. Sve je to trebalo istaknuti povjerenje i slogu, koji su potrebni za uspješnu suradnju.

U znak zahvalnosti za našu gostoljubivost, ponudili su nam dvije stipendije za njihovu školu. Nažalost, nitko se nije odlučio prihvatiti ih. Koliko se god taj način rada činio primamljiv, mi, "intelektualci", radije ostajemo odani našem uvijek dosadnom školskom programu. Njihova škola omogućuje im da nauče

Razmjena poklona na završnoj zajedničkoj večeri.

neke stvari, koje ćemo mi naučiti prekasno ili možda nikada, no problem je odvojiti godinu dana za školu čije pohađanje se ne priznaje pri daljnjem školovanju. Zapravo, sve to možemo zahvaliti prilikama u kojima živimo, u dragoj nam zemlji, jer se već sa četrnaest moramo prijaviti na biro za zapošljavanje ,ako očekujemo dobiti posao kad završimo faks.

Bilo je to lijepo iskustvo, a bilo bi još ljepše kada bi na godinu oni nas pozvali, bar za praznike (Karry, nadamo se da ovo čitaš). Nadamo se da će se i naše školstvo preporučiti, po uzoru na škole kao što je Soltun, ili bar usvojiti neke alternativnije metode, ako ne u naše vrijeme, onda bar prije nego što nastupi novo ledeno doba.

Hrvoje i Martina, III Gimnazija, IV b

Izjava "Pax Christi International" protiv preventivnog rata protiv Iraka*

"Pax Christi", međunarodni katolički mirovni pokret, ima bogato iskustvo u izgradnji mira, pomirenja i zaštite ljudskih prava. To nam iskustvo govori da se mir i pravednost ne postižu ratom i militarizmom, nego međunarodnom suradnjom, sprječavanjem i rješavanjem sukoba, te uklanjanjem uzroka nepravdi i prisili. Ovom se izjavom pridružujemo glasovima mnogih institucija i kršćanskih vođa, SAD-a, V. Britanije i diljem svijeta, koji smatraju da bi rat protiv Iraka bio nelegalan i nemoralan.

Odbacujemo prijetnju preventivnog napada na Irak. Vjerujemo da su životi ljudi u Iraku već uništeni ratom 1991. i učincima neusmjerenih sankcija. Rat bi prouzročio dodatna stradanja tih ljudi. Takav bi rat, također, bio opasan presedan u načinu rješavanja sukoba, ugrozio krhki mir na Srednjem Istoku, te izazvao spiralu nasilja. Izraelsko-palestinski sukob bi se mogao pogoršati, čak do razmjera III svjetskog rata.

"Pax Christi" prepoznaje potrebu da iračko vodstvo odgovara za povrede ljudskih prava, na koja ukazuju izvještaji Europske komisije za ljudska prava, kao i za neudovoljivanje rezolucijama Ujedinjenih nacija. Irak, kao i sve druge vlade, treba biti smatran odgovornim što ne udovoljuje rezolucijama UN-a.

"Pax Christi" vjeruje, da Europska Unija ima posebnu odgovornost u sprječavanju tog rata, i da mora djelovati kako bi se postigao mir: mora progovoriti protiv jednostranog pristupa SAD-a, te podržati i ponovno osnažiti ulogu UN-a u izgradnji pravednog mira i demokracije za narod u Iraku. To bi bila jasna poruka onima koji vjeruju da su rat i bombardiranje način ophođenja s Irakom.

Žalostno je, da najmoćnije svjetske nacije i dalje rat i prijetnju ratom smatraju prihvatljivim instrumentom vanjske politike, narušavajući tako duh i Ujedinjenih Nacija i moralna učenja svih vjera, uključujući našu kršćansku. Naprotiv, zapadne zemlje i međudržavne organizacije trebaju učiniti sve da osiguraju ljudske, ekonomske, političke i tehnološke izvore, kako bi se postiglo mirno rješenje međunarodnih sukoba, unaprijedila demokracija i stanje ljudskih prava, te podržao održivi ekonomski i društveni razvoj.

Antwerp, 21. listopada 2002.

Pax Christi
International

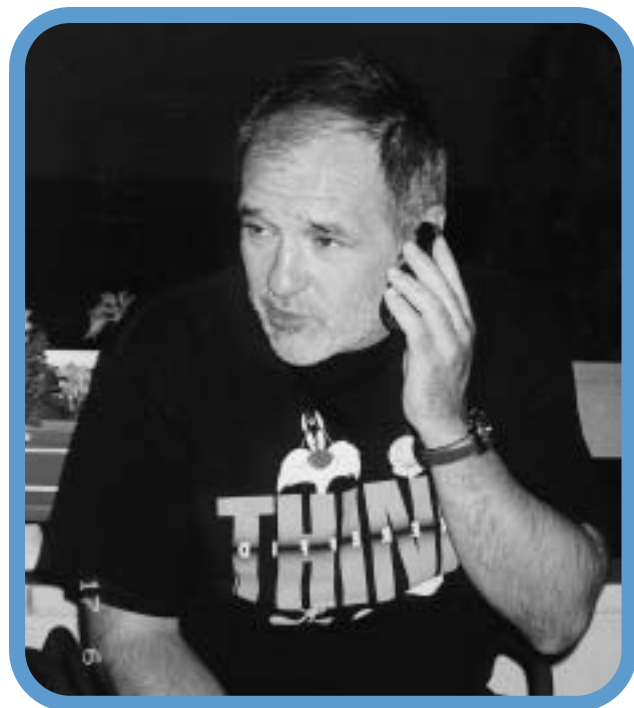
* Centar za mir je pridružena članica Pax Christi International
Za više podataka vidi www.paxchristi.net

Balašević u Osijeku

Centar za mir - Osijek je 17. svibnja ove godine organizirao "Koncert dobre volje" na kojemu je, prvi put nakon 12 godina, nastupio Đorđe Balašević.

Teško je riječima opisati ugođaj u prepunoj dvorani na Zrinjevcu. Više od 3500 gledatelja, ne samo iz Osijeka već i iz čitave Hrvatske, tri i pol sata je podnosilo paklenu vrućinu i znoj koji se slijevao u potocima. Koncert je, simbolično, započeo pjesmom "Noć kad sam preplivao Dunav", a nastavio odabranim naslovima s prošlih albuma, koje je publika jednoglasno prihvatila s rukama podignutim visoko u zrak. Suze i smijeh miješali su se na licima gledatelja, koji su mjesecima ranije nazivali Centar, ne vjerujući informacijama kako će se koncert zaista održati. Ulaznice za koncert su "planule" za nepunih 18 sati, a "opsada" ureda u Županijskoj 7 trajala je i danima nakon što su rasprodane.

Ukupan prihod s koncerta namijenjen je za kupovinu vozila za javni prijevoz osoba s invaliditetom, na području grada Osijeka.

Gradanski pakt za jugoistočnu Europu traži ukidanje viznih režima na granicama

U Osijeku je 15. i 16. studenog 2002. godine održan šesti sastanak Mreže gradova i općina Gradanskog pakta za jugoistočnu Europu koji je okupio stotinjak sudionika, predstavnika 15 gradova i isto toliko nevladinih organizacija iz

Makedonije, Hrvatske, SR Jugoslavije i Bosne i Hercegovine. Posebnom peticijom koju su potpisivali građani Osijeka 16. studenog, zatraženo je potpuno ukidanje viza u jugoistočnoj Europi, prije svega između Republike Hrvatske i SR Jugoslavije te ukidanje viznih režima između zemalja jugoistočne, srednje i zapadne Europe. U toj su se inicijativi osječani pridružili građanima 30 gradova, članova Mreže gradova i općina Gradanskog pakta za jugoistočnu Europu.

Peticija se potpisivala nakon dvodnevnog sastanka Mreže gradova na kojemu je posebno predstavljen Sporazum o međuetničkoj toleranciji i suradnji što su ga 21. siječnja 2002. godine potpisali gradonačelnici Osijeka, Tuzle i Novog Sada te predstavnici osječkog Centra za mir, nenasilje i ljudska prava, Foruma građana Tuzle i novosadskog Centra za regionalizam. Kao posebna tema skupa određeno je "Unaprjeđenje međuetničke tolerancije u jugoistočnoj Europi kroz primjere prekogranične suradnje".

Gradanski pakt za jugoistočnu Europu, u koji su uključene 83 članice, nastao je kao odgovor civilnog društva - nevladinih organizacija i lokalnih uprava na osnivanje Pakta o stabilnosti, a svrha mu je promicati stabilnost, mir i demokraciju uspostavljanjem veza i suradnje između lokalnih zajednica u različitim državama.

Davor Lončarić

Osniva se regionalni forum udruga građana Slavonije i Baranje

Udruga građana Slavonije i Baranje najavile su utemeljenje svoje koalicije pod nazivom Regionalni forum udruga građana Slavonije i Baranje (skraćeno: Forum udruga), a s ciljem promicanja vrijednosti građanskog društva i jačanja društvenog kapitala na spomenutom području.

Forum se temelji na sljedećim principima i vrijednostima: 1. nestranačko i neprofitno djelovanje, 2. javnost rada, 3. izgradnja pravednijeg političkog, pravnog i ekonomskog

sustava i snaženje društvenog kapitala, 4. djelovanje za javno dobro i u interesu svih građana ili bar većine. Članice Foruma mogu biti sve udruge registrirane na području slavonsko-baranjske regije, ukoliko potpisivanjem pristupnice prihvaćaju principe i vrijednosti koalicije. Odnosi unutar koalicije regulirati će se na osnovi Pravilnika o radu Foruma udruga.

U ambiciozno ocrtanom djelokrugu planiranih aktivnosti Foruma, valja navesti izradu zajedničke strategije razvoja civilnog društva Slavonije i Baranje, zajedničko zastupanje organizacija civilnog društva pred jedinicama lokalne uprave i samouprave, te utemeljenje regionalnog i lokalnih centara potpore razvoju udruga i inicijativa građana. Također planira osnivanje regionalne zaklade za razvoj civilnog društva, stvaranje zajedničke baze podataka, informatičku podršku udrugama, rad na predstavljanju javne slike uloge i djelovanja udruga civilnog društva, te druge aktivnosti.

Otvoren klub medijatora u OŠ "Okučani"

29. listopada 2002. god. u školskoj dvorani osnovne škole u Okučanima, po prvi put u Hrvatskoj, otvoren je Klub medijatora u sklopu priredbe "Sukob je prilika".

Kako bi se priredba uspješno održala mali su medijatori (uz stručnu pomoć i podršku svojih voditeljica, Ivane Matijević i Tine Gsertz iz okučanskog ureda Centra za mir, nenasilje i ljudska prava - Osijek te školske pedagoginje Tajane i nastavnica Marije i Sanje) obavili puno posla. Između ostalog i osmišljavanje bedža kao prepoznatljivog simbola medijatora u školi, uređenje prostora budućeg kluba te pripreme različitih informativnih plakata.

Bez obzira na kratko vrijeme koje su imali na raspolaganju, timski su radom uspjeli riješiti sve poteškoće. Ističu kako su učili jedni od drugih; djeca od voditelja kako planirati, a voditelji od djece kako ideju pretvoriti u djelo samo uz malo vjere u to što se radi. I kako biti važan, a odvažan.

Gosti priredbe su bili roditelji, nastavnici, svi sedmi razredi te po pet predstavnika iz ostalih razreda. Bilo je tu svega; i pljeska, zvižduka, smijeha i pohvala. Ali medijatori su bez greške prezentirali svoj trud. Ravnateljica škole, Anka Jovanov podržala je medijatorski rad kratkim, ali poticajnim govorom, a Ljubica Berić predstavila je projekt "Izgradnja mira i zajednice u Okučanima". Video zapisom je gostima prikazan dio onog što se radilo u školi medijacije na Krku, a igrokazima ono što će Klub medijatora obavljati u školi.

Klub medijatora se nalazi u jednoj školskoj učionici i dio nje je sad opremljen info-materijalima, fotografijama, bilježnicama za proces medijacije. A s vremenom će se obogatiti i nekim drugim detaljima koje će opisivati živost, duhovnost, plemenitost i nenasilje mladih medijatora.

Kako smo počeli...

Pitanje nije lako, jer traži uvid u proces nastajanja složenog "tkanja/pletiva" međuljudskih odnosa, koji većinom još djeluju i u svakidašnjem su preispitivanju. Jednostavno rečeno, nastao je udruživanjem vrlo malenog broja žena i muškaraca, pri čemu su žene činile premoćnu većinu, a nastajao je na način

Nastao je udruživanjem vrlo malenog broja žena i muškaraca, pri čemu su žene činile premoćnu većinu.

"vezenja" isprva vrlo neposrednih, međuljudskih relacija, pa do sve posredovanih, slojevitijih - i nipošto lakih - interpersonalnih relacija. (Razlikujem pritom ljude kao osobe i one - vremenom postale - tvorbe unutar Centra koje su nošene ljudima, ali imaju i nadosobni, institucijski, ili institucijama nalik, značaj). Naime, međuljudski su odnosi, i na razini Centra za mir, s vremenom sve više i osvještenije morali biti posredovani i spomenutim institucionalnim tvorbama kao što su npr. projekti, programi, odbori, novčano poslovanje, politika zapošljavanja, itd. Pri tom mi se čini važnim, i to ću rado naglasiti, da Centar - prema mojem uvidu - uz sve teškoće i početnička lutanja, uz sav porast članstva (danas broji oko 120 članica/ova), porast područja djelovanja, obveza, zadataka i ambicija, uspijeva funkcionirati i održavati se i kao zajednica pojedinki i pojedinaca koje povezuju neke zajedničke vrijednosti.

Uz sve teškoće i početnička lutanja, uz sav porast članstva (danas broji oko 120 članica/ova), porast područja djelovanja, obveza, zadataka i ambicija, uspijeva funkcionirati i održavati se i kao zajednica pojedinki i pojedinaca koje povezuju neke zajedničke vrijednosti.

U odnosu na tu organizaciju i zajednicu, koju sam spomenuo, zbiljski početak Centra je bio mučan, nesiguran, isprekidan - i bitno zakasnio. Kada kažem "zakasnio", mislim na očiglednu činjenicu da smo kao udruga nastali u proljeće 1992. a da nitko

od nas osnivača (bilo nas je petoro) nije bio kadar javno upozoriti na tendencije koje vode militarističkom "ishodu" niti naslutiti ratne konzekvencije nacionalistički obilježenih procesa raspada komunističkog totalitarizma i jugoslavenske kon/federacije. Hoću, dakle, reći, da je osnivanje Centra za mir bio "izlaz za nuždu", reakcija na ono što se dogodilo i događalo. Vid najavljivanja opasnosti, njenog spriječavanja je izostao, zakasnio. Naravno, to samo po sebi ne umanjuje značenje činjenice da je udruga uopće nastala.

Osnivanje Centra za mir bio "izlaz za nuždu", reakcija na ono što se dogodilo i događalo. Vid najavljivanja opasnosti, njenog spriječavanja je izostao, zakasnio.

Moram naglasiti barbarske okolnosti u kojima se ideja i organizacija Centra za mir u Osijeku rađala. Događalo se to za vrijeme vojne opsade, u gradu - bunkeru, pod gotovo stalnom topničkom paljbom, koja vam ubija ili ranjava djecu, prijatelje, znance i susjede, ili vas oni (doslovno preko noći) napuštaju, ponekad ni ne najavljujući - a kamoli izvješćujući vas - da bježe iz grada, spašavajući gole živote. Mnogi su od njih riskirali neopozivi raskid dotadašnjih veza - i osudu onih koji su morali ili odlučili ostati - odnosno riskirali su posprdnu etiketu "pobjegulja", ili čak "izdajica". Svaki susret s osobom koja je bila kadra, u tom smrtonosnom okruženju, kritički se odnositi prema ratnoj histeriji i njezinim činiteljima i izdržati diskusije o mogućnosti nečeg korijenito drugačijeg, i još se za to i praktički zauzeti - bio je ravan istinskom događaju.

Prigodom obilježavanja 10-godišnjice rada Centra za mir, nenasilje i ljudska prava - Osijek dodijeljene su Zahvalnice prijateljima i poštovateljima Centra za dugogodišnji doprinos razvoju CZM-a od '92 do '02. Zahvalnice su dobili:

- **Adam Curle**
- **Dirk Heinrichs**
- **Arne Engeli**
- **Traude Rebman**
- **Hanne i Klaus Vack**
- **Helga Dieter**
- **Christoff Ziemmer**
- **Herb Walters**
- **Margaret Ingelstam**
- **Katharina Sanders**
- **Terence P. Grace**
- **Michelle Kurtz**
- **Ladislav Bognar**
- **Petar Kuzmić**
- **Vesna Teršelić**
- **Manda Prišing**
- **Zdravko Marjanović**
- **Vesna Burić
i Muzej Slavonije**
- **Antiratna kampanja
Hrvatske**